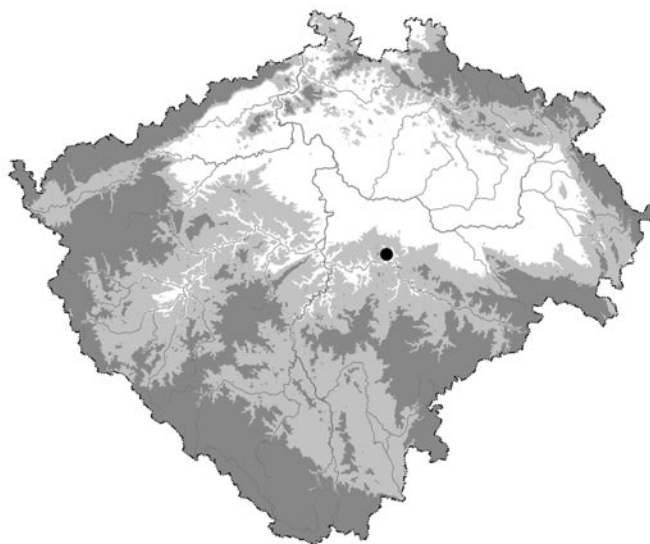

Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ: první archeologické doklady středověké zástavby a opevnění městečka

Jiří Bernat

1. Úvod

Po přivedení dálkového optického kabelu započala v roce 1997 na území obce Stříbrná Skalice (*obr. 1*) rozsáhlá výstavba místní telefonní sítě (MTS). Území obce tvořilo v té době jihozápadní okraj okresu Kolín, kde většinu menších archeologických akcí běžně zajišťovalo kolínské muzeum. Vzhledem ke značné vzdálenosti lokality od tehdejšího okresního města převzal po dohodě výzkum na rozsáhlejší a dlouhodobé stavbě Ústav archeologické památkové péče středních Čech. Od roku 2007 byla pak zejména z důvodu přirozené spádovosti obec nakonec převedena do okresu Praha-východ. Zemní práce pro pokládku sdělovacích kabelů probíhaly v letech 1997 až 2001 ve třech místních částech (katastrech), a to ve Stříbrné Skalici, v Hradci u Stříbrné Skalice a v Kostelních Střimelicích. V uvedených katastrech se jednalo o první rozsáhlé, byť jen liniové zásahy, u nichž byl zajištěn stálý archeologický dohled. Největším přínosem kontroly tras rýh o celkové délce několika kilometrů v krajině chudší na pravěké archeologické areály se stala možnost nahlédnout pod terén žijících sídel středověkého založení. Přes poměrně malou hloubku a často i špatnou přístupnost úzkých výkopů se jako nálezově pozitivní podle předpokladu přesvědčivě ukázala historická jádra všech tří uvedených částí obce. V rámci celé stavební akce přinesl záchranný výzkum na podzim roku 1997 nejvýraznější nálezově situace a nálezy z období vrcholného středověku až industriálního období v historickém sídelním areálu městečka Stříbrná Skalice (*obr. 2*).

Obr. 1. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. Poloha lokality na mapě Čech.

Předběžná zpráva o středověkých nálezech z výzkumu byla záhy po ukončení první etapy stavby na konci roku 1997 připravována k publikaci společně s P. Vařekou už v roce následujícím a měla zahrnout i nová archeologická zjištění z okolí románského kostela sv. Jakuba Většího v nedaleké Rovné. Z různých důvodů zůstala práce nedokončená a nálezy z Rovné byly pak publikovány odděleně (*Bernat – Štědra 2004*). Během uplynulého čtvrtstoletí proběhla v historickém jádře Stříbrné Skalice celá řada dalších záchranných výzkumů. Informace o některých z nich byly sice už stručně zveřejněny (*Bernat 2001b; týž 2003; týž 2003a; týž 2008; týž 2011; týž 2013; týž 2015b; týž 2018; týž 2022*), ale souhrnná výpověď archeologie o středověku městečka vázne na nedokončeném zpracování a vyhodnocení dnes už několika desítek většinou menších akcí. Považuji tak zveřejnění zprávy o prvních středověkých nálezech učiněných v roce 1997 ve středověkém jádře městečka Stříbrná Skalice stále za užitečné. V článku je zčásti uplatněna původní, dnes vlastně už archivní dokumentace.

2. Přírodní podmínky lokality

Území zasažené zemními pracemi při stavbě MTS ve Stříbrné Skalici se nachází ve východní části oblasti Středočeské pahorkatiny a spadá do geomorfologického celku Benešovská pahorkatina. Podle nejpodrobnějšího členění georeliéfu leží prostor záchranného výzkumu na samé jižní hranici okrsku Černokostecké pahorkatiny, při hranicích s okrsky Divišovské vrchoviny na jihovýchodě a Ondřejovské vrchoviny na jihozápadě (*Demek ed. a kol. 1987*, 34, 41, 79). Sídlní komplex zaniklého středověkého hradu na nejvyšším bodě jižní části výšinné polohy a městečka ve sníženém severním předpolí hradu se nachází v rozpětí nadmořských výšek 315–335 m. Převýšení nad Jevanským potokem, který téměř ze tří stran, od západu, jihu a jihovýchodu lokalitu obtéká, dosahuje 20–40 m. Potok, nazývaný též Propast, s průměrným průtokem 0,28 m³ při ústí, se ve vzdálenosti asi 1,4 km vlévá v nadmořské výšce 284 m zprava do řeky Sázavy (*Vlček ed. a kol. 1984*, 225).

Rozhraní geomorfologických okrsků, tvořené údolím Jevanského potoka, je do značné míry podmíněno geologickou stavbou. V případě severní části sledovaného území (jižní okraj Černokostecké pahorkatiny) tvoří pevné skalní podloží souvrství permu a karbonu (*Suk 1959*) s typickým hnědočerveným zabarvením převažujících písčitých a šterkovitých sedimentárních hornin (pískovce, arkózy, slepence). Od jihu zasahuje na katastr Stříbrné Skalice masiv tvrdších hornin vyvřelých a metamorfovaných. Při rozhraní obou útvarů je zaznamenáno výrazné zrudnění (*Bernard 1965*, 183–184; *Tuček 1970*, 619–621) a také polohy s povrchovými výchozy krystalických vápenců. Jejich těžba z povrchových výchozů v jižním a jihozápadním okolí Stříbrné Skalice spadá pravděpodobně už do mladšího neolitu (*Bernat – Štědra 2005*, 221), podobně jako na nedaleké lokalitě Bílý kámen u Sázavy (naposledy *Burgert – Přichystal – Davidová 2020*). Lámání vápence a pálení vápna v okolí Stříbrné Skalice (lok. Čapík, Hradové Střimelice – lok. Žežule) je písemně doloženo od raného novověku (*Miškovský b. d.*, 279) do 19. století (*Brůha 1935*, 17–18). Počátek těžby polymetalických rud v okolí Stříbrné Skalice i na dalších katastrech zdejšího revíru (Hradové Střimelice, Kostelní Střimelice, Černé Voděrady) se klade do středověku (*Bufka 1996*; *Velebil 1999*; *Havrda – Zavřel 2008*, 249–250; *Bernat 2015*; *týž 2015a*; *Králová et al. 2017*).

Půdy na lokalitě jsou vzhledem k pestrému geologickému podkladu a v závislosti na poloze značně rozrůzněné. Z hlediska využití tradičním zemědělstvím jsou důležité historické bonitace, které území obce řadily ke středně až nejméně kvalitním v rámci zemědělských oblastí Čech (srov. např. *Haasová-Jelínková ed. 1952*, 134; *Chalupa ed. a kol. 1966*). Zejména pro údolí potoka kolem naleziště jsou geobotanicky jako původní rekonstruovány porosty typu luhů a olšin nebo na ně těsně navazující dubo-habrové háje (*Mikyška a kol. 1969*).

V rámci klimatických poměrů Čech se jedná o mírně teplou oblast (MT 11) s ročním srážkovým úhrnem 550–650 mm (*Quitt 1971*). Lokalita spadá i s přilehlým údolím Sázavy do pásu malého srážkového stínu mezi Čerčany a Ratajemi nad Sázavou. Deště přicházející převážně od západu a severozápadu zachycuje před Stříbrnou Skalicí Ondřejovská vrchovina s vrcholem Pecný (546 m n. m.; *Demek ed. a kol. 1987*, 400), který je zároveň i nejvyšším výškovým bodem v okrese Praha-východ. Údolí Jevanského potoka, zúžené na jihovýchodě při ústí potoka do Sázavy, vytváří kolem Stříbrné Skalice mrazovou kotlinu.

3. Historie a archeologie naleziště

Stříbrná Skalice leží 37 km jihovýchodně od středu Prahy. V minulosti spadala do Kouřimského kraje, později do okresu Český Brod (do r. 1959) a pak až do roku 2006 pod okres Kolín (*Kuča 2008*, 139). O počátcích nebo založení městečka se nedochovaly žádné písemné zprávy. První zmínka o již existujícím sídle se vztahuje až k rokům 1360–1362 a je zároveň podle majitele pana Ctibora, který se po Skalici psal, zřejmě také první nepřímou zmínkou o hradu Skalice, který ležel v nejvyšší jižní části městečka, v místech barokního kostela sv. Jana Nepomuckého. Do počátku 15. století se jako držitelé hradu objevovali příslušníci nižší šlechty. Bezpečná zpráva o hradu Skalice spadá do let 1402–1403, kdy byl hrad za purkrabího Racka Kobyly, jako královský majetek během druhého zajetí Václava IV., dobyt vojskem

jeho bratra, uherského krále Zikmunda Lucemburského. Obvykle se uvádí, že hrad byl přitom zničen, ale k jeho konečnému opuštění mohlo dojít až mnohem později (*Kuča 2008*, 143). Ještě v roce 1403 daroval král Václav IV. hrad Skalici Janu Sokolovi z Lamberka a v letech 1413–1415 měl hrad Kolman z Křikavy, který se pak psal ze Skalice. Podle okolností podání plebána k farnímu kostelu v blízké Rovné měl už v roce 1417 ke Skalici, uváděné tehdy poprvé jako městečko, nějaká práva kromě Janka z Chotěnic také klášter benediktinů v Sázavě. Klášter pak zřejmě do roku 1421 získal Skalici celou. Mezi dalším sekularizovaným majetkem kláštera potvrdil totiž v roce 1436 císař Zikmund držení Skalice Janu Zajímačovi z Kunštátu. Během dlouhodobých finančních těžkostí vrchnosti v 16. století byla Skalice několikrát zčásti zastavena, až se koupí Jaroslava Smiřického v roce 1573 dostala k černokosteleckému panství (*Kneidl 1985*, 11–13; *Kuča 2008*, 139–143), při kterém pak zůstala až do konce patrimoniální správy.

Jen o málo starší písemná zmínka pochází z roku 1352 a týká se bývalé fary v Rovné, původně samostatné vsi s románským tribunovým a později pro Skalici farním kostelem sv. Jakuba Většího (*Merhautová 1971*, 329–331; *Kneidl 1985*, 11), ležícím na stříbrnoskalickém katastru a vzdáleném asi 800 m východně od náměstí. Společné osudy sdílely po určitou dobu ve středověku se Skalicí kromě Rovné také okolní vsi Hlína (*Roubík 1959*, 22; *Turek 1970*, 126), Kozly (*Roubík 1959*, 22; *Turek 1970*, 135) a Přibyslavice (*Roubík 1959*, 23; *Turek 1970*, 150; *Hendrychová 2010*), které postupně zanikly.

Až od počátku 16. století se objevují písemné zprávy o těžbě stříbra a dalších kovů ve zdejším hornickém revíru (*Wurm 1957*; *Mrvík 2022*, 69), ale počátek těžby polymetalických rud se předpokládá ve 12.–13. století. V poslední době tuto dataci začínají podporovat nové doklady úpravy a zpracování vytěžených rud přímo v revíru (Kostelní Střimelice: *Bernat 2015*; *týž 2015a*; *Králová et al. 2017*) a snad i v Praze (*Havrda – Zavřel 2008*, 249–250).

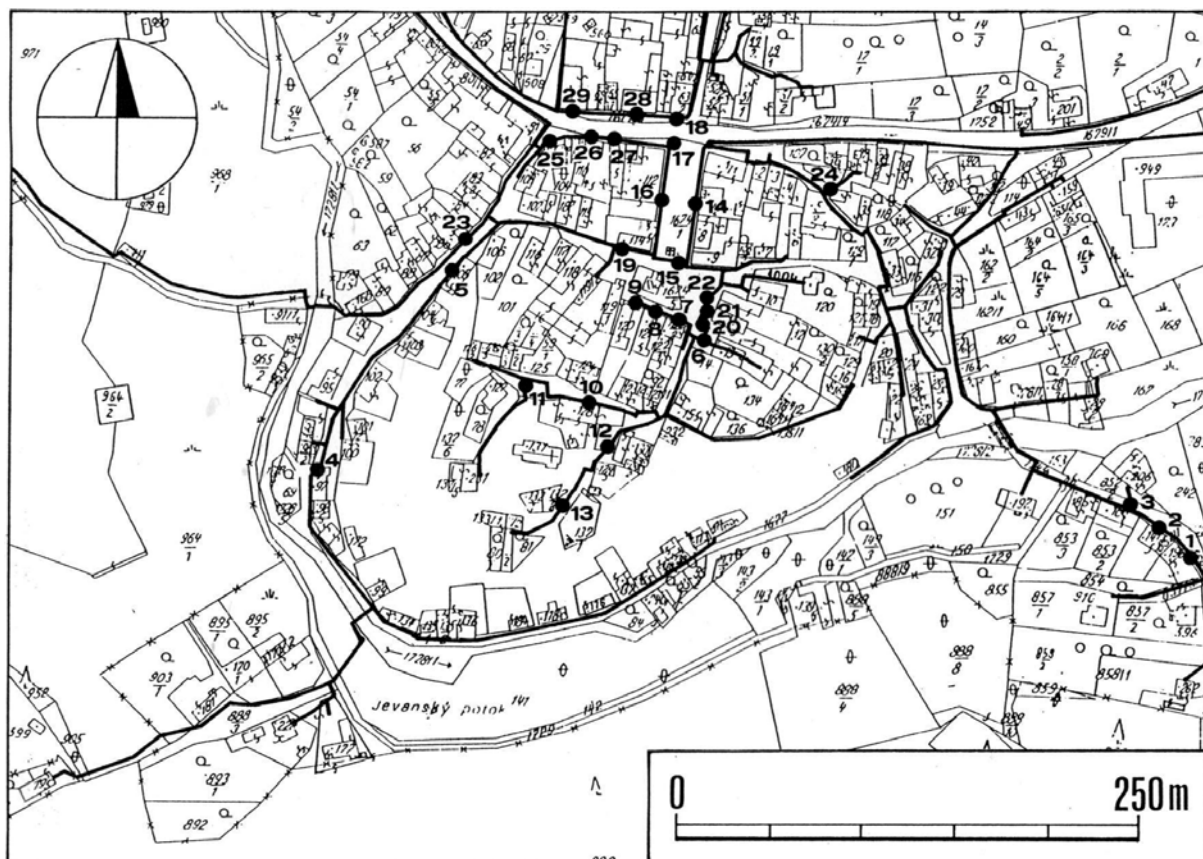
Z doby před záchranným výzkumem na stavbě MTS, tj. před rokem 1997, bylo na katastru Stříbrné Skalice registrováno pět archeologických areálů s nemovitými objekty nebo nálezy.

Na samém počátku 20. století proběhl ve Stříbrné Skalici první archeologický výzkum v domnělém pohřebním areálu, když nechal J. L. Pič při okraji obecní pastviny Na rovinách (nyní les) prokopat terénní pahrbky, jež považoval za hrobové mohyly (*Pič 1909*, 14–15, 31). Objekty Na rovinách patří však stejně jako další skupiny podobných objektů i jinde na Černokostelecku nejspíše pozůstatkům zaniklého středověkého vesnického sídliště. Pravděpodobně z této lokality byly i později při kopání cesty získány další nálezy, dnes nezvěstné (*Anonymus 1940*).

Zaniklá středověká ves Na rovinách není jediným opuštěným sídlem na katastru (*Roubík 1959*, 22–23), např. lokalitě Přibyslavice věnovala před časem pozornost S. Dvořáčková (*Hendrychová 2010*). U ostatních zaniklých vesnických sídlišť zatím archeologická evidence chybí. Z těžebního areálu v poloze Na homolích, nad mlýnem V Podhradí na Jevanském potoce, měly pocházet nálezy kamenných seker, uložené před rokem 1940 do sbírky předhistorických nálezů stříbrnoskalické školy (*Anonymus 1940*; *1940a*). Správnost lokalizace do uvedených míst, tj. k jamám a odvalům po těžbě krystalického vápence, doložil fragment broušeného a vrtaného nástroje, zachycený sběrem v roce 2005 (*Bernat – Štědra 2005*, 221, obr. 15:2).

Na počátku 60. let 20. století registroval J. Kudrnáč v lokalitě Na Hradcích nad řekou Sázavou, v jihovýchodní části stříbrnoskalického katastru, opevněnou polohu (*Kudrnáč 1962*; *Čtverák et al. 2003*, 300, mapový list 17). Až po roce 2002 byl do té doby nejasně lokalizovaný opevněný areál velmi malých rozměrů identifikován a podle nepočetných nálezů z vnitřní plochy je považován za eneolitické výšinné sídliště (*Bernat – Štědra 2005*, 215–219), zatím bez spolehlivé datace opevnění (*Dobeš 2019*, 36–37, mapa 9:42; *Dobeš 2019a*, 38–39, mapa 10:42; *Salač 2019*, 108, mapa 52:367).

Další archeologické poznatky z katastru Stříbrné Skalice se týkají areálu románského kostela sv. Jakuba Většího (*Merhautová 1971*, 329–331) a okolního zaniklého středověkého sídliště v lokalitě Rovná, východně od středu obce (*Bernat – Štědra 2004*, 611, obr. 5). V roce 1946 proběhl uvnitř kostela pod vedením I. Borkovského výzkum, který přispěl k poznání stavebního vývoje a pod podlahou zachytil také devět pohřbů (*Charvátová – Spurný – Venclová 1992*, 198), z nichž jeden v apsidě je považován za středověký (*Borkovský 1946*, 4; *Bernat – Štědra 2004*, 610). V roce 1969 se podařilo J. Bubeníkovi registrovat východně od kostela naoraný objekt obsahující pozdně hradištní keramiku (*Bubeník 1972*).

Obr. 2. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. Záchranný výzkum na stavbě místní telefonní sítě v roce 1997. Situace rýh pro kabely v intravilánu obce se všemi polohami archeologických nálezů z vrcholného středověku až industriálního období (1–29). Plán z původní dokumentace z roku 1998.

a v roce 1998 realizovalo výzkum u kostela Regionální muzeum Kolín (*Mazač – Tvrđík 1999*, 83–85). Sběrem kolem kostela byly získány další zlomky středověké keramiky (*Bernat – Štědra 2004*, 612–614, obr. 5, 6, 8–22; *Bernat 2001*; *týž 2001a*; *týž 2007*).

Pouze jediný z areálů, kterého se do roku 1997 dotkly archeologické aktivity, leží v historickém jádru obce. Když v prostoru zaniklého hradu proběhla v roce 1898 „odkopávka“ na severní straně kostela sv. Jana Nepomuckého, došlo k odkryvu základu kruhové hradní věže a přiléhajících úseků severní a východní hradby (*Podlaha 1907a*, 156, obr. 243). Během výkopových prací bylo nalezeno sedm balvanů kulovitého tvaru, považovaných za prakové kameny (*Podlaha 1907*, 129; *týž 1907a*, 156, obr. 247). V novější době věnoval pozornost hradní lokalitě svými povrchovými průzkumy T. Durdík (*Durdík 1987*; *týž 1995*). Dispozici čela hradu srovnával do určité míry s nedalekým hradem Talmberkem a počátek hradu Skalice kladl do průběhu nebo do 2. poloviny 14. století (*Durdík 1976*, 129; *týž 1998*, 13–14; *týž 2000*, 528–529). S hradní stavbou jsou spojovány gotické architektonické články registrované v sekundárním uložení ve zdivech domů č. p. 43 a 150 v městečku (*Bernat 2001c*, 10, 15, 16, obr. 4, fototab. 2–7; *Bernat – Bernatová 2001*).

4. Nálezové polohy se středověkými objekty a nálezy

4.1. Areál městečka

Za účelem připojení domů na pevnou telefonní síť byly v komunikacích kopány rýhy pro hlavní trasy kabelů a zároveň i pro úseky přípojek. Jádro městečka tak prořala celá řada liniových výkopů (*obr. 2*). Rýhy zasahovaly do hloubky max. 0,6 m a zejména na koncových úsecích přípojek měly hloubku jen do 0,3 m. V místech s antropogenními uloženinami nebo archeologickými objekty, zasahujícími pod

úroveň dna výkopů pro kabely v polohách 6, 7, 14, 17, 19, 20, 25, 26 a 27, byly výkopy výzkumem prohloubeny nebo zkoumány vloženými mikrosondami (obr. 2:6,7,14,17,19,20,25,26,27).

4.1.1. Nálezová poloha 6

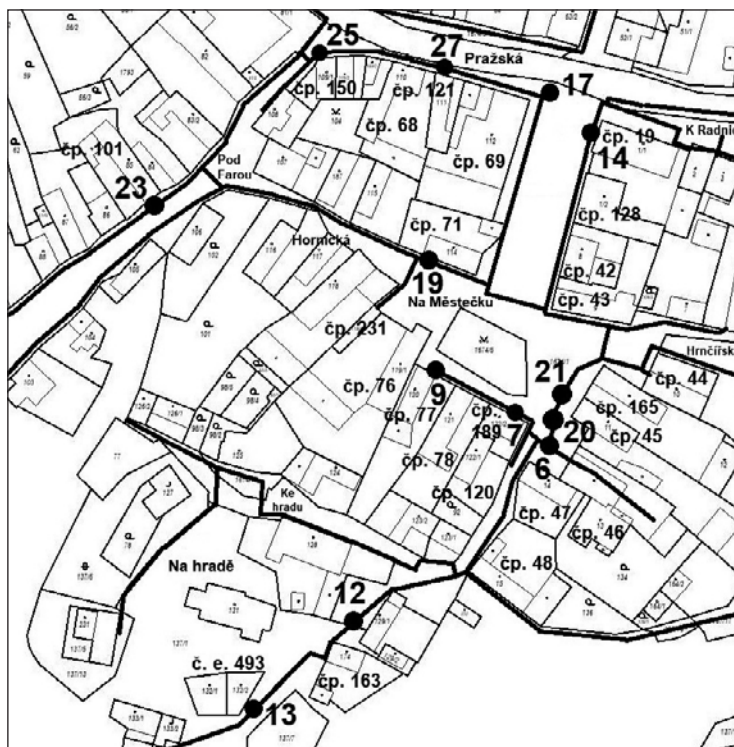
Polohou 6 je úsek rýhy pro telefonní kabely v jihovýchodním koutě náměstí (parc. č. 1674/1) u domů č. p. 46 a 47 (obr. 2:6; 3:6). Stavební místa obou domů existovala podle návaznosti čísel popisných už před rokem 1771. Dům č. p. 47 byl podle struktury zástavby ještě před uvedeným rokem zřejmě dodatečně vložen mezi domy č. p. 46 a 48 a poněkud vysunut k západu do dnešní ulice Ke Hradu. Podle tzv. Císařského otisku stabilního katastru už měly být domy č. p. 46 a 47 v roce 1841 zděné. Ve 20. století byl původní dům č. p. 46 zbořen. Jeho čelo sahalo o několik metrů dál do náměstí, do zkoumaného prostoru polohy 6.

Dokumentovaný úsek výkopu probíhal v délce 15 m podél oplocení předzahrádky na severní straně domu č. p. 47 a končil u podezdívky plotu vedle vjezdu k domu č. p. 46 (obr. 2:6; 3:6). Ručně hloubená rýha měla šířku 0,3–0,4 m, hloubku 0,4–0,5 m a téměř v celé trase zasahovala do archeologických situací. Dno rýhy tvořila nejstarší ze tří zachycených štětovaných komunikačních úrovní. Po prohloubení rýhy na jejím západním konci, při vyústění ulice Ke Hradu, se v hl. 0,8 m objevilo podloží (žlutohnědá jílovitá hlína s drobným šterkem) porušené objektem, patrným v obou stěnách rýhy. Výzkum v sousedních polohách 20 a 21 ukázal, že tento objekt je strouhou, která vycházela z ulice Ke Hradu a po spádnici mírného svahu plochy náměstí sbíhala k severovýchodu do úvozu Hrnčířské ulice. Kromě strouhy zasahovala v poloze 6 mělce do podloží ve středním úseku ještě další malá mísovitá prohlubeň a přes zmíněné štětování na dně rýhy také dvě stratigraficky mladší jámy na vápno a jeden recentní inženýrský výkop. Ve vzdálenosti asi 2,6–3,2 m od podezdívky oplocení domu č. p. 46 se v trase rýhy měl podle mapových podkladů projevit na hranici parc. č. 1674/1 a parc. č. st. 13 základ západní štítové zdi původního zbořeného domu. Možné zbytky základu se však ukázaly až ve vzdálenosti 4,4–4,9 m. Z vrstev, na řezu dokumentovaném v jižní stěně rýhy, zaujala až 0,4 m silná vrstva černé hlíny se struskou, která vyplňovala širší mělkou depresi s drobně štětovaným dnem.

Stručně popsane situace v poloze 6 vznikaly podle keramických nálezů až v průběhu novověku a industriálního období. Na trase rýhy nebyly zachyceny žádné středověké zahloubené nebo stavební objekty, ale většina novověkých vrstev i objektů obsahovala zlomky pozdně středověké keramiky (č. př. 100/98-7, 8, 13, 15, 18, 20, 119; obr. 8:5). V souboru kamnových kachlů (62 zl., č. př. 100/98-7–10, 17, 19, 22, 24, 119, 120) z polohy 6 se vyskytují vedle raně novověkých také zlomky kachlů pozdně středověkých (2. pol. 15. stol.; kap. 5.2).

4.1.2. Nálezová poloha 7

Jako poloha 7 se středověkými nálezy je označen úsek rýhy (d. 13 m) pro telefonní kabely podél domu č. p. 189 (parc. č. st. 122/2) na jižní straně náměstí (obr. 2:7; 3:7). Čára zástavby této strany náměstí,

Obr. 3. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. Záchraný výzkum na stavbě místní telefonní sítě v roce 1997. Situace rýh pro kabely v jádru městečka na podkladě katastrální mapy. Polohy 6, 7, 9, 12, 14, 17, 19, 20, 21, 23, 25–27 – středověké objekty nebo movité nálezy. 19, 20 – zahloubené sídlištní objekty 13. stol.; 14, 17, 27 – sondy na linii příkopu opevnění.

podél níž rýha probíhala, je v současnosti ve stejné poloze jako na tzv. Císařském otisku stabilního katastru z roku 1841. Dům č. p. 189 s okapovou orientací do náměstí byl vystavěn až na přelomu 19. a 20. století na místě severní části staršího domu č. p. 120 se štítovou orientací. Situace řady domů č. p. 77, 78 a původně i zmíněného č. p. 120 na společné přímé čáře štítových průčelí nasvědčuje jejich vzniku asi poměrně pozdě v novověku, po rozdělení pozemku, možná jen jedné větší usedlosti. Její původní parcela, ať už středověká nebo až novověká, mohla tak zasahovat více do náměstí, tedy i do linie rýhy sledované v poloze 7.

Rýha v poloze 7 měla šířku 0,3–0,4 m a hloubku 0,4–0,5 m. Při výzkumu byla v západní části prohloubena (0,6 m pod ter.) k povrchu hnědé jílovité ulehlé hlíny, podloží se neukázalo. Jiná byla situace na východním konci výkopu při vyústění ulice Ke Hradu do náměstí, kde bylo v délce asi 3,0 m zachyceno ve dně rýhy podloží (žlutá jílovitá ulehlá hlína, místy se štěrkem). Od rohu domu podloží slabě klesalo z úrovně 0,5 m pod terénem k východu pod ulicí do hl. 0,65 m. V uvedeném úseku se u severovýchodního nároží domu č. p. 189 ukázala do podloží slabě zasahující deprese (hl. 0,74 m od povrchu ter.), pravděpodobně strouha stejná jako na protější straně ulice v poloze 6. V tmavší hlíně s uhlíky na dně strouhy v poloze 7 ležely dva malé zlomky stěn keramických nádob (č. př. 100/98–21) pozdního středověku (14. – poč. 15. stol.), pravděpodobně však v sekundárním uložení. Do strouhy zasahovaly v průběhu jejího zanášení ze západní strany klíny popelovitých vrstev a nad povrchem podloží zabíhala až k okraji strouhy vrstva s množstvím mazanice. Tato požárová vrstva, která není spolehlivě datovaná, tvořila podstatnou část antropogenních uloženin před domem č. p. 189 a pokračovala dál k západu před domy č. p. 78 a 77 v polohách 8 (*obr. 2:8*) a 9 (*obr. 2:9; 3:9*). V poloze 7 byly podobně jako v poloze 6 registrovány pod úrovní dnešního povrchu terénu nejméně tři zpevněné komunikační úrovně. Stratigraficky nejstarší štětování leželo pod požárovou vrstvou.

Pokud do plochy náměstí před dnešní jižní frontu domů č. p. 77, 78 a 189 zasahovaly nějaké středověké nebo i novověké zahlučené sídlištní objekty, pak se na profilech neprojevily ani možnými lokálními poklesy stratigraficky mladších vrstev, které nehluboká rýha prořala. Přesto se sběrem na výhozu z rýhy podařilo kromě nálezů novověkých získat ojedinělé malé zlomky vrcholně až pozdně středověkých keramických nádob (č. př. 100/98-3, 21, 122). Na rozdíl od jen několik metrů vzdálené polohy 6 nebyla v poloze 7 zachycena struska.

4.1.3. Nálezová poloha 9

Poloha 9 se středověkými nálezy je úsekem rýhy pro telefonní kabel před domem č. p. 77 uprostřed jižní strany náměstí (*obr. 2:9; 3:9*) a je vlastně pokračováním přímé trasy výkopu směrem k západu od poloh 7 a 8. V sousední poloze 8 (před domem č. p. 78; *obr. 2:8*) nebyly však žádné středověké objekty ani movité nálezy zachyceny

Ručně kopaná rýha v poloze 9 měla obvyklou šířku při okrajích 0,3–0,4 m a hloubku mezi 0,4 a 0,5 m, na západním konci před domem č. p. 77 už jen maximálně 0,4 m. Přes malou hloubku výkopu, který nedosáhl nikde na úroveň podloží, bylo patrné kontinuální pokračování požárové vrstvy od domů č. p. 189 (poloha 7; *obr. 2:7; 3:7*) a č. p. 78 (poloha 8; *obr. 2:8*) západním směrem až k vjezdové bráně do dvora domu č. p. 77.

Zachycená požárová vrstva může být planýrkou v opuštěné části větší usedlosti zasahující původně o několik metrů dál k severu do plochy dnešního náměstí (srov. kap. 4.1.2). Napřímení a předpokládané ustoupení (středověké?) stavební čáry k jihu i pravidelné rozměření parcel nových domů č. p. 77, 78 a později i č. p. 120 by mohlo být pravděpodobným vysvětlením zjištěné situace stavební i archeologické. Sběrem na výhozu z rýhy a z povrchu požárové vrstvy v poloze 9 se podařilo získat i několik zlomků středověké keramiky (č. př. 100/98-5, 6; *obr. 6:6*).

4.1.4. Nálezová poloha 14

Jako poloha 14 byla označena původně celá rýha pro telefonní kabely podél východní strany náměstí Na Městečku (*obr. 2:14*) se situacemi z novověku a industriálního období. Podrobněji popisovaný úsek (d. 10 m) se dvěma mikrosondami ve dně rýhy je severní částí polohy 14 před západním průčelím radnice (č. p. 19; *obr. 3:14*). Radnice, zapsaná v Ústředním seznamu kulturních památek ČR (rejst. č.

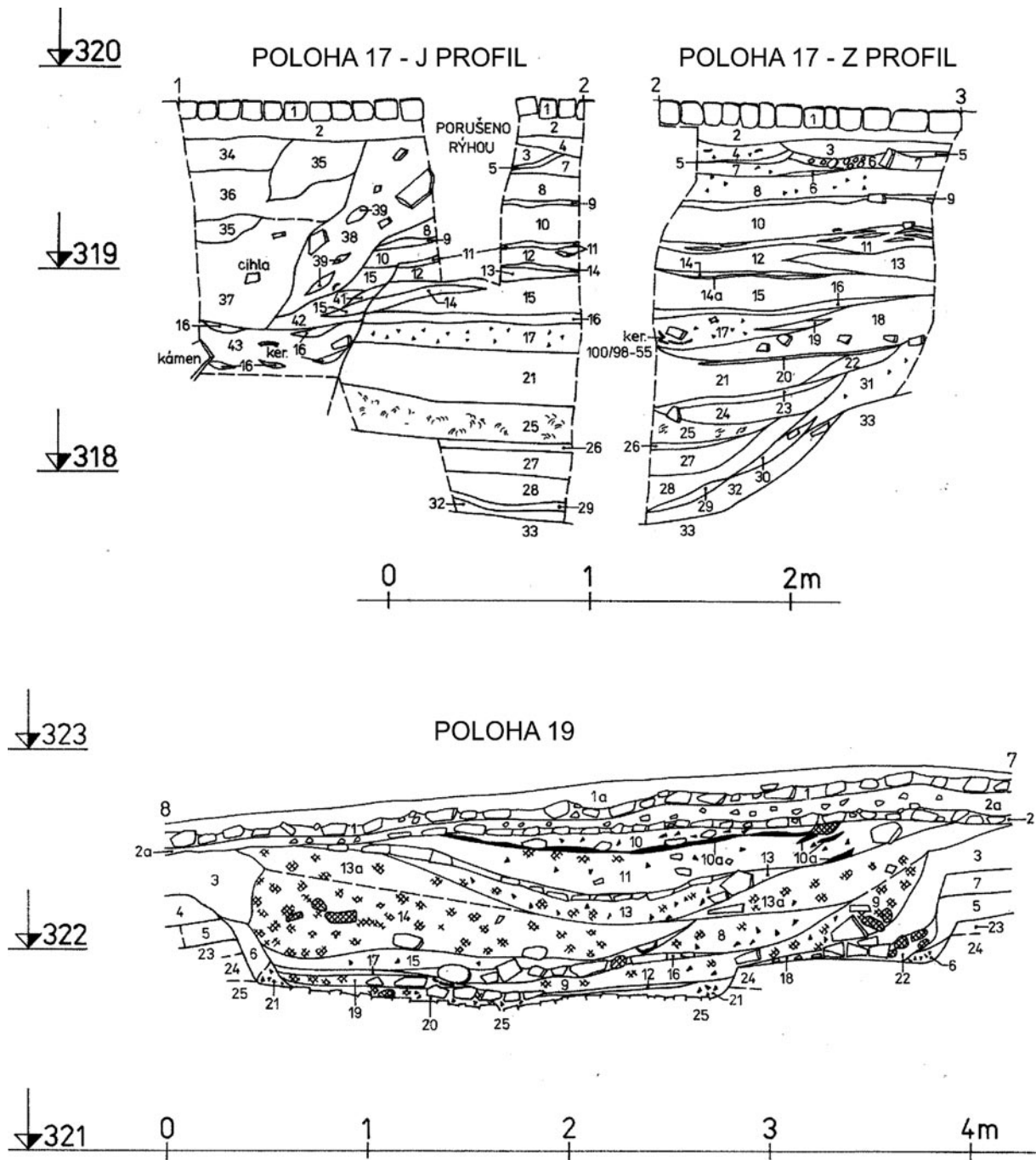
18346/2-856), se nachází v severovýchodní části náměstí, při hlavních komunikacích, v nejnižším místě sedlovitého snížení terénu v severním předpolí výšiny s hradem. Budova, obnovená v roce 1719 na místě staré radnice zničené požárem (*Brůha 1935*, 11), měla původně asi ještě dřevěnou konstrukci. Zděné barokní průčelí s loubím bylo provedeno až v rámci stavební etapy z let 1766–1780 (*Poche red. a kol. 1980*, 451). V 50. letech 20. století proběhla v radničním dvoře výstavba hasičské zbrojnice a na počátku 70. let stavba nákupního střediska (č. p. 128). Archeologické nálezy nebyly hlášeny ani při jedné z těchto staveb. Z doby opravy radnice v letech 1980–1981 pochází stavebně historický průzkum provedený bývalým Státním ústavem pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze (*Libal 1983*). Po roce 1990 si provoz obnoveného hostince v přízemí radnice vyžádal stavbu výtahové šachty k jednomu ze sklepů pod ulicí K Radnici na severní straně radniční budovy. Jakékoli zprávy o archeologických nálezech ve výkopu pro výtah chybí, zemní práce nebyly pravděpodobně pro účely archeologického dohledu vůbec oznámeny.

Rýha v poloze 14 o délce 60 m (*obr. 2:14*) probíhala v šířce 0,5 m chodníkem podél východní strany severní ulicovité části náměstí od domu č. p. 43 na jižní straně až po radnici č. p. 19 na severním závěru trasy. Od čáry zástavby byla rýha vzdálená 1,5 m, jen v krátkém úseku kvůli venkovní zahrádce hostince se rýha před radnicí odklonila až k žulovému obrubníku tehdejšího chodníku do vzdálenosti 2,15 m od průčelí radnice. V téměř celé délce východní stěny rýhy byl dokumentován řez (d. 53,4 m). Podloží se na jižním konci rýhy před jihozápadním nárožím původně barokního domu č. p. 43 objevilo už v hloubce 0,2 m pod chodníkem. Povrch podloží odtud slabě klesal k severu o něco více než povrch chodníku, takže ve vzdálenosti 25 m od severního konce rýhy zapadlo podloží v hl. 0,6 m pod úroveň dna rýhy. Celé nadložní souvrství tvořily úpravy (štetování, dláždění) zpevňující několik komunikačních úrovní. Zatímco u jižního konce řezu před domem č. p. 43 to byly dvě úrovně, k severu se jejich počet zvyšoval tak, jak byl původní sklon terénu náměstí směrem k radnici v minulosti postupně vyrovnáván. Kromě recentních inženýrských zásahů bylo na trase rýhy zaznamenáno i několik menších objektů. Podle nepočetných nálezů patřila celá popsaná situace novověku a industriálnímu období. Protože se už v době výzkumu uvažovalo o možném středověkém opevnění městečka na přístupové straně, tj. v nejnižším místě severního konce náměstí, byly v desetimetrovém úseku před radnicí (*obr. 3:14*) vyhloubeny do vrstev ve dně rýhy dvě mikrosondy. První z nich, umístěná před jihozápadním nárožím radnice, zachytila pod svým jižním okrajem povrch podloží v hl. 1,05 m pod chodníkem. Podloží se v mikrosondě sklánělo k severu do dále nezkoumaného objektu (dosažená hl. 1,18 m pod chodníkem). Druhá mikrosonda vznikla opět lokálním prohloubením dna rýhy před severozápadním rohem radnice, a to do hloubky 1 m pod chodníkem. Tato sonda zasáhla severní okraj a výplň objektu, který porušoval dvě nejstarší zachycené novověké dlažby z menších kamenů. Celkově bylo před severní částí průčelí radnice registrováno místy až osm úrovní kamenného štetování nebo drobného dláždění z novověku a industriálního období.

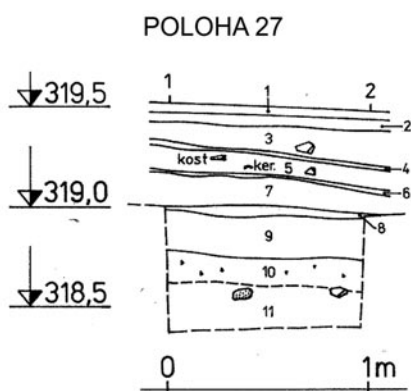
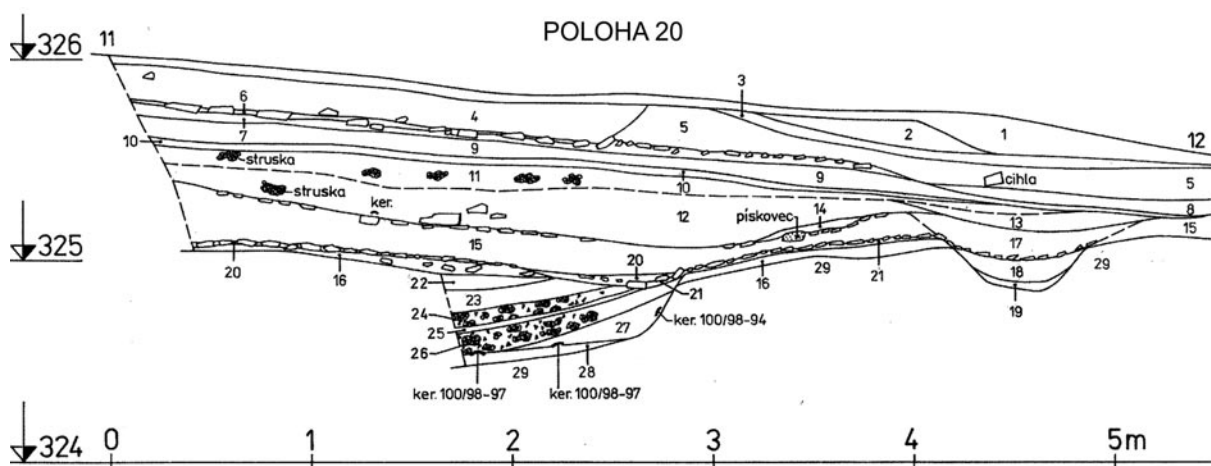
V celé trase rýhy v poloze 14 ani mikrosondách před radnicí č. p. 19 se nepodařilo zachytit středověké nálezy. V novověku postupně zcela zaplněná a vyrovnaná deprese na severní straně náměstí, před radnicí a před vyústěním ulice K Radnici do náměstí, naznačuje existenci středověkého příkopu, uzavírajícího městečko na severní straně. K ověření pokračování příkopu od radnice k západu přes náměstí do Pražské ulice došlo pak následně v polohách 17 a 27 (*obr. 2:17,27; 3:17,27; kap. 4.1.5; 4.1.11*).

4.1.5. Nálezová poloha 17

Příležitostí pro sledování předpokládaného středověkého příkopu na severní straně městečka se stala především šachta protlaku pod Pražskou ulicí v blízkosti severovýchodního nároží školy (č. p. 69; *obr. 2:17; 3:17*). Škola byla vystavěna na místě dvou zbořených domů (č. p. 69 a 70) v letech 1892–1893 (*Vysloužilová 2006*, 83). Podle nejstarších pamětníků a podle informace předávané mezi generacemi se ve výkopech základů a sklepa školy objevila „bažina“. Podobná a málo uvěřitelná zpráva hovořila dokonce o „rybníku“ pod školou. Záchranný výzkum při rekonstrukci náměstí v roce 2009 existenci vodní nádrže překvapivě potvrdil (*Bernat 2011*, 1189), ale zároveň prokázal, že nedosahovala až k poloze 17 výzkumu z roku 1997. Podle nejstarších fotografií náměstí se u severovýchodního rohu školy nacházela obecní kašna (*Kneidl 1985*, 57; *Vysloužilová 2006*, 17) a výkopy s ní související mohly do polohy 17 zasahovat.

Obr. 4. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. Záchranný výzkum na stavbě místní telefonní sítě v roce 1997. Poloha 19 (S profil), poloha 20 (J profil) – zahlobené sídlištní objekty 13. století; poloha 17 (J a Z profil), 27 (J profil) – příkop středověkého opevnění. Podle původní dokumentace z roku 1998. **Poloha 17 – popis vrstev:** 1 – kamenná dlažba, 2 – při bázi žlutohnědý, při povrchu až tm. šedý písek, 3 – červenohnědý zahliněný písek, 4 – tm. šedohnědá písčitá hlína s uhlíky, 5 – hnědý až rezavě hnědý písek, 6 – hnědočervený zahliněný písek s oblázky, 7 – hnědošedá jílovitopísčitá hlína s uhlíky, 8 – sv. hnědošedá jílovitopísčitá hlína s uhlíky, 9 – hnědý až rezavě hnědý zahliněný písek, 10 – sv. hnědošedá jílovitopísčitá hlína s oj. uhlíky, 11 – hnědý až rezavě hnědý zahliněný písek, 12 – sv. hnědošedá jílovitopísčitá hlína s oj. uhlíky, 13 – sv. šedohnědá jílovitopísčitá hlína, 14 – hnědý zahliněný písek, 14a – žlutohnědý zahliněný písek, 15 – sv. šedá jílovitopísčitá hlína s uhlíky, 16 – červenohnědý zahliněný písek, 17 – šedá jílovitá hlína s uhlíky, 18 – sv. šedohnědá písčitá hlína, 19 – hnědý zahliněný písek, 20 – tm. šedá jílovitá hlína, 21 – hnědošedá písčitá hlína s oj. uhlíky, 22 – hnědá písčitá hlína, 23 – šedohnědá jílovitá hlína, 24 – hnědošedá jílovitopísčitá hlína, 25 – šedohnědá jílovitá hlína, 26 – hnědý písek, 27 – šedohnědá jílovitá hlína, 28 – šedohnědá jílovitopísčitá hlína, 29 – šedohnědá jílovitopísčitá hlína, 30 – hnědošedá písčitá hlína s uhlíky, 31 – hnědočervený zahliněný písek s uhlíky, 32 – hnědošedá písčitá hlína, 33 – červenohnědý zahliněný písek, 34 – červenohnědá písčitá hlína s kamínky, 35 – žlutá jílovitá

hlína se štěrskem, 36 – červenohnědá písčitá hlína, 37 – hnědá hlína s kamínky a oj. zlomky cihel, 38 – hnědošedá hlína s kameny, 39 – šedý jíl, 40 – šedá jílovitá hlína, 41 – žlutohnědá hlína, 42 – šedohnědá písčitá hlína, 43 – šedá až šedohnědá jílovitá, místy jílovitopísčitá. **Poloha 19 – popis vrstev:** 1a – tm. šedá hlína s popelem a drn, 1 – tm. šedá hlína s kameny a s oj. uhlíky (dláždění, štětování), 2a – hnědočervená hlína se štěrskem a kameny, 2 – hnědočervená až hnědá hlína s kamínky a oblázky – štět, 3 – červená jílovitá hlína, 4 – hnědočervená jílovitá hlína, 5 – tm. hnědošedá jílovitá hlína, 6 – tm. hnědošedá jílovitá hlína s uhlíky, 7 – žlutošedá jílovitá hlína, 8 – sv. hnědá až sv. hnědočervená hlína s oj. mazanicí a uhlíky, 9 – hnědá až hnědočervená hlína s uhlíky a mazanicí, 10 – hnědá až hnědošedá hlína s uhlíky a kameny, 10a – vrstva uhlíků, 11 – sv. šedá až žlutošedá popelovitá ulehlá hlína s uhlíky, oj. mazanicí a kamínky, 12 – žlutá až žlutošedá hlína, 13 – hnědošedá hlína s uhlíky, s oj. mazanicí a kamínky, 13a – hnědá až hnědočervená hlína s oj. mazanicí a kameny, 14 – červenohnědá hlína s hojnou mazanicí a štěrskem, 15 – hnědá až hnědočervená jílovitá ulehlá hlína s oj. uhlíky, 16 – hnědošedá ulehlá hlína s kameny a valouny, 17 – červenohnědá jílovitá hlína, 18 – hnědošedá hlína s mazanicí, 19 – hnědočervená hlína s oj. mazanicí, 20 – hnědošedá hlína s oj. mazanicí, s uhlíky a kameny, 21 – hnědočervená hlína s uhlíky, 22 – hnědá hlína s mazanicí, 23 – žlutá jílovitá hlína s drobným štěrskem (podloží), 24 – hnědočervená jílovitá hlína (podloží), 25 – žlutá ulehlá hlína se štěrskem a kamínky.

Poloha 20 – popis vrstev: 1 – tm. hnědá hlína s úl. cihel, 2 – žlutohnědá jílovitá hlína, 3 – tm. hnědošedá ulehlá hlína, 4 – hnědošedá hlína s úl. malty a cihel, 5 – šedohnědá hlína s drobným štěrskem, 6 – žlutohnědá jílovitá hlína, 7 – tm. hnědošedá ulehlá hlína, 8 – hnědočerná hlína, 9 – žlutá hlína se štěrskem a kamínky, 10 – černá ulehlá hlína s uhlíky, 11 – tm. hnědočerná škvárovitá hlína se struskou, kamínky a uhlíky, 12 – tm. hnědá hlína s uhlíky a struskou, 13 – hnědošedá hlína s uhlíky, 14 – červená jílovitá hlína, 15 – hnědá hlína s uhlíky a struskou, 16 – žlutohnědá hlína s kamínky a oj. uhlíky (štětování), 17 – tm. šedohnědá hlína, 18 – šedohnědá hlína, 19 – žlutohnědá až sv. šedohnědá jílovitá hlína, 20 – šedohnědá hlína s oj. uhlíky mezi kameny štětování, 21 – sv. hnědošedá hlína mezi kameny štětu, 22 – žlutá jílovitá hlína s drobným štěrskem, 23 – tm. šedá jemná až šedohnědá hlína s uhlíky, 24 – černá škvárovitá hlína s uhlíky a struskou, 25 – žlutohnědá hlína s uhlíky a mazanicí, 26 – černá škvárovitá hlína se struskou a uhlíky, 27 – šedohnědá jílovitá hlína, 28 – žlutohnědá jílovitá hlína s oj. uhlíky a mazanicí, 29 – žlutá jílovitá ulehlá hlína s drobným štěrskem (podloží).

Poloha 27 – popis vrstev: 1 – asfalt, 2 – štěr, 3 – hnědá hlína s kamínky a úl. cihel, 4 – písek a malta, 5 – hnědošedá jílovitopísčitá ulehlá hlína s kameny a uhlíky, 6 – hnědý až rezavě hnědý písek, 7 – hnědošedá jílovitopísčitá hlína, 8 – sv. hnědá písčitá ulehlá hlína; 9 – hnědá písčitá až jílovitopísčitá ulehlá hlína, 10 – hnědá jílovitá ulehlá hlína s uhlíky, 11 – hnědá jílovitá ulehlá hlína.

Kašna zřízená v uvedeném místě nejpozději v 19. století byla odstraněna při výstavbě nového vodovodu v roce 1907 (*Výsloužilová 2006, 77; Brůha 1935, 14*).

V úrovni povrchu dlažby měl výkop protlaku v poloze 17 rozměry 1,5 × 2,0 m a hloubku 1,0–1,1 m. Ve stěnách a ve dně šachty se pod nejmladšími vrstvami objevila superpozice částí nejméně dvou větších výkopů (zahluobených objektů). Do stratigraficky staršího objektu, jehož výplň tvořila dno šachty, se zahluboval svým severozápadním nárožím mladší pravoúhlý objekt. V sondě založené do dna šachty protlaku byly výplně objektů postupně vybírány po archeologických vrstvách. Starší objekt zasahoval hluboko do podloží (červenohnědý zahliněný písek). Severní stěna tohoto objektu vystupovala v hloubce asi 1,4–1,5 m ze severního profilu sondy a zapadala v hloubce 2,05–2,10 m do jižního profilu sondy. Stratigrafickou situaci sondy v poloze 17 dokumentují řezy v západní a jižní stěně sondy (*obr. 4:17, J a Z profil*).

Podle nálezů (č. př. 100/98-42, 43, 56) by mladší objekt mohl souviset s výše zmíněnou obecní kašnou. Z písčitých a jílovitých vrstev s minimálním obsahem kamenů ve výplni stratigraficky staršího objektu se při výzkumu podařilo získat soubor středověké keramiky (176 zl.; č. př. 100/98-40, 41, 44–50, 52–55; *obr. 7; 8:1,2,4*). Kromě keramických nálezů obsahovala výplň objektu také malý zlomek železného předmětu (vrstva 17; kap. 5.4), kusy strusky (vrstvy 18, 21, 22, 25, 31, 54, 55; kap. 5.5; Příloha 1) a ve vrstvách 16, 17, 21, 25, 27 dobře dochované malé zlomky dřeva, stromové kůry (kap. 5.7; Příloha 2; *tab. 1*) a ve vrstvě 25 zatím blíže neurčené rostlinné zbytky (tráva – seno?). Středověký objekt byl už při výzkumu opatrně považován za úvoz nebo za příkop (*Bernat 2003*). Zatím širěji nepublikované výsledky pozdějších záchranných výzkumů podporují interpretaci středověkého objektu v poloze 17 jako fortifikačního příkopu. Jeho severní okraj by podle sklonu zachycené stěny měl probíhat pod Pražskou ulicí těsně za severním okrajem sondy v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17*), tj. ve vzdálenosti asi 6 m od severní strany školy (č. p. 69).

Podle keramických nálezů (kap. 5.1; *obr. 7; 8:1–4*) lze prokopané vrstvy výplně příkopu (*obr. 4:17*) v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17*) datovat do 14. století, spíše do jeho 2. poloviny, s možným přesahem do počátku 15. století.

4.1.6. Nálezová poloha 19

Jedna z rýh pro telefonní kabely vycházela z náměstí k západu do Hornické ulice. Rýha o šířce 0,35–0,40 m, hluboká 0,50–0,60 m, porušila ve vzdálenosti 15,5 m od jihozápadního rohu domu č. p. 71 zahluobený objekt (poloha 19; *obr. 2:19; 3:19*). Z úrovně dna rýhy byla výplň objektu vybrána, takže se podařilo dokumentovat celý severní profil dlouhý 3,6 m (*obr. 4:19*). Vnitřní rozteč mezi patami stěn objektu činila 3,35 m. Ve vzdálenosti 1,0 m od paty východní stěny rozděloval dno objektu nízký stupeň (v. 0,15 m). Maximální hloubka v níže položené západní části činila 1,1 m od povrchu terénu. Nade dnem objektu se objevilo několik horizontálně uložených vrstev (12, 17, 19–21). Pod patou východní stěny spočívala na dně kumulace menších kamenů tvořících ve dvou vrstvách v půdorysu výraznou řadu. Další nepravidelné soustředění menších kamenů se nacházelo ve dvou vrstvách nade dnem ve středu hlubší části objektu. Nad nimi tvořily většinu výplně vrstvy s propáleným materiálem a s uhlíky (8, 13, 13a, 14). Do výplně objektu prosedalo štětování (vrstva 12) a nad ním i další výrazná terénní nebo komunikační úroveň se slabou, ale téměř souvislou vrstvou uhlíků na povrchu. Okraje objektu, linie pat jeho stěn i stupeň ve dně probíhaly shodně v pravém úhlu k ose rýhy, takže objekt byl zřejmě orientován přibližně podle světových stran, podobně jako dnešní zástavba.

Z objektu, i ze stratigraficky mladších vrstev nad štětovanou komunikační úrovní prosedlou do jeho výplně, pochází soubor zlomků středověké keramiky (109 ks, č. př. 100/98-57–67, 72–73, 74, 76–77, 78, 80–81, 82; *obr. 5*). Většina datovatelných keramických nálezů pochází ze zánikových vrstev objektu. Zlomků keramiky ze dna objektu a z úrovně nejstarší úpravy dna, které datují dobu života objektu, je pouze několik (č. př. 100/98-78; kap. 5.1; *obr. 5:1*). Mazanice z objektu (142 ks; 9,655 kg; č. př. 100/98-58, 60, 61, 63–65, 68–72, 75, 76, 79) měla jen ojediněle větší rozměry (do 10–15 cm), některé vzorky nesou otisky dřeva. Část mazanice se vyskytovala v nevelkých kumulacích pod východní stěnou objektu (vrstvy 9, 22), kde může být odrazem požáru dřevěné konstrukce s hliněnými omazy, umístěné snad spíše nad úrovní terénu v blízkosti východního okraje objektu. Na jeho dně nespočívala žádná souvislá

vrstva velkých fragmentů mazanice s otisky, která by dosvědčovala např. existenci omazaného stropu zříceného při požáru do vnitřku objektu. Většina mazanice, reprezentovaná množstvím drobných hrudek, se vyskytovala rozptýleně ve všech vrstvách hlinité výplně a představuje společně s opálenými kameny záměrný zásyp přemístěnou požárovou destrukcí z okolí objektu. Kovové předměty se vyskytly vzácně, v jednom případě se jedná o zlomek plochého kování (č. př. 100/98-61), ve druhém o malý fragment (č. př. 100/98-77) hrotitého předmětu s tulejkou (šipka?). Z kamenů odebraných z výplně (vrstvy 8–15) a z kumulace pod východní stěnou (vrstva 9) zaujaly kusy opálené nebo i natavené (Příloha 4, *tab. 3*: č. př. 100/98-61, 63–65). Ve dvou případech byly zajímavé mineralogicky (*tab. 3*: č. př. 100/98-63, 64, 75), a to z hlediska možného hutního využití ve středověku. Spíše se však jedná o nezáměrné zasažení kamenů ohněm (Příloha 1). Nálezy zvířecích kostí v objektu nebyly početné (Příloha 3, *tab. 2*).

Podle tvaru, rozměrů, míry zapuštění do terénu i podle úpravy dna lze objekt v poloze 19 považovat za zahloubenou část středověkého domu. Vzhledem k malému rozsahu výzkumu na trase rýhy se v objektu samotném nepodařilo zachytit žádné přesvědčivé stopy vnitřních stavebních konstrukcí. V případě pásu kamenů na dně pod východní stěnou (vrstva 22) nebylo možné spolehlivě rozhodnout, zda se jedná o konstrukci nebo destrukci. Některé z kamenů z nasedající vrstvy 9 i z výplně nesly stopy silného žáru (Příloha 1). Situace celé menší kumulace kamenů pod východní stěnou ve vrstvách 9 a 22 nasvědčuje tak spíše destrukci nadzemních kamenných konstrukcí domu zaniklého požárem (Příloha 1). Celkově však výplň objektu v poloze 19 větší množství kamenů neobsahovala. Tato skutečnost nemusí vést k jednoznačnému závěru o míře uplatnění kamene ve stavbě domu, je třeba počítat i s recyklací kamene a s jeho případným využitím pro novou výstavbu. Vyvýšení úrovně podlahy i kumulace kamenů pod východní stěnou objektu mohlo také nějak souviset s řešením vstupu do zahloubené části domu nebo naznačuje jeho dvoudílné uspořádání. Situace při východním okraji objektu, stejně jako druhá (?) úprava podlahy, může odrážet dvě stavební fáze nebo i četnější úpravy celého středověkého domu. Hornická ulice probíhající stratigraficky přes objekt v poloze 19 je až pozdně středověkou nebo novověkou komunikací. Současná mapa katastru nemovitostí v těsném severním sousedství zahloubené středověké stavby dosud ukazuje už neexistující situaci novověké zástavby původní usedlosti č. p. 71.

Podle keramických nálezů (kap. 5.1; *obr. 5*) je možné dobu existence i zániku zahloubeného sídlištního objektu v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19; 4:19*) klást do 13. století.

4.1.7. Nálezová poloha 20

Rýha za opěrnou zdí před vjezdem do dvora domu č. p. 45 v jihovýchodním rohu náměstí byla označena jako poloha 20 (*obr. 2:20; 3:20*). Výkop široký 0,30–0,35 m a hluboký 0,40–0,50 m měl délku 7 m (dokumentován úsek 5,50 m; *obr. 4:20*) a probíhal stejným směrem (východ–západ) jako rýha v poloze 6 na jižní straně, vzdálená jen 6–7 m.

V délce 3,73 m byl střední úsek rýhy v poloze 20 prohlouben výzkumem až k povrchu podloží. Horní partie řezu ukázala téměř shodnou stratigrafickou situaci s několika štětovanými komunikačními úrovněmi z novověku a s vrstvami se struskou jako v sousední poloze 6. V západní části polohy 20 bylo dokumentováno pokračování strouhy od východního okraje ulice Ke Hradu severním směrem do náměstí. Kromě strouhy se však v poloze 20 na trase rýhy oproti poloze 6 nevyskytovaly žádné další novověké objekty. Až pod úroveň nejstaršího drobného štětování se v poloze 20 podařilo zachytit v délce 1,2 m západní část zahloubeného objektu (*obr. 4:20*). Objekt měl strmě stoupající západní stěnu, ale její pata nebyla ostrá a stěna poměrně plynule přecházela do rovného dna, které se slabě sklánělo směrem do nezkoumané východní části objektu, maximálně do hloubky 1,4 m pod terénem, tj. 0,5 m od povrchu podloží. Sklon dna objektu k východu vyrovnávala vrstva žlutohnědé hlíny s ojedinělými uhlíky (vrstva 28). Dvě vrstvy výplně (24, 26), zapadající od západního okraje do objektu, obsahovaly kromě uhlíků i značné množství strusky (Příloha 1) a ojedinělé zlomky mazanice (kap. 5.3). Přes malý rozsah výzkumu lze předpokládat, že se i v poloze 20 jedná, podobně jako v poloze 19 na protilehlé západní straně náměstí, o zahloubenou část středověké stavby.

Z vrstev výplně i z povrchu podlahové úpravy (vrstva 28) nade dnem objektu v poloze 20 se podařilo získat několik zlomků keramických nádob 13. století (č. př. 100/98-92 – 95, 97; kap. 5.1; *obr. 6:1–5*).

4.1.8. Nálezová poloha 21

Od západního konce opěrné zdi před vjezdem do dvora domu č. p. 45 v jihovýchodní části náměstí (poloha 20; kap. 4.1.7) pokračovala trasa rýhy severním směrem, a to v odstupu několika metrů od východní strany náměstí. Z této linie vybíhalo k východu, směrem ke středu průčelí domu č. p. 45, asi 7 m dlouhé rameno rýhy (š. 0,30–0,35; hl. 0,30–0,40 m) pro telefonní přípojku – poloha 21 (*obr. 2:21; 3:21*). Na tzv. Císařském otisku stabilního katastru z roku 1841 je nevyrovnaná čára zástavby stejná jako dnes, ale dům č. p. 45 byl zaznamenán ještě jako širší rozložitá stavba s převažující spalnou konstrukcí. Pod tehdy nepochybně roubeným domem, posledním na náměstí, býval dvouetážový sklípek neznámého stáří. Ve spodním byl zdroj vody, část horního sklípku je pod zcela přestavěným domem dosud zachována. Až po polovině 19. století byla vrchní roubená stavba domu zbořena a vystavěn užší kamenný dům, po přestavbách ve hmotě dosud stojící. Přibližně ve stejné době byla parcela usedlosti č. p. 45 rozdělena a do její severní části vložen těsně vedle domu č. p. 44 nový dům č. p. 165.

Na trase mělké rýhy pro přípojku k č. p. 45 bylo registrováno severní pokračování strouhy zachycené už v polohách 6 a 20. Z výplně strouhy pochází kromě strusky a dalších nálezů z novověku a industriálního období také zlomek vrcholně středověké keramiky (č. př. 100/98-98) a další zlomky byly zachyceny sběrem na výhozu z výkopu (č. př. 100/98-105).

4.1.9. Nálezová poloha 23

Ve svažité ulici Pod Farou (dříve Postranní) na severozápadním obvodu historického jádra zasáhla rýha pro telefonní přípojku k domu č. p. 101 (poloha 23; *obr. 2:23; 3:23*) zdivo základu původní štítové zdi z doby kolem roku 1800. Průčelí domu se až při přestavbě ve 20. století posunulo do dnešní polohy.

Při kontrole výkopu se zdívkou byly sběrem na výhozu zachyceny dva zlomky pozdně středověké keramiky (č. př. 100/98-106).

4.1.10. Nálezová poloha 25

Jako poloha 25 byl označen úsek rýhy pro telefonní kabely, dokumentovaný řezem o délce 5 m v jihovýchodní stěně výkopu (š. 0,35, hl. 0,50 m) v chodníku před domem č. p. 150, při vyústění ulice Pod Farou (dříve ul. Postranní) od jihu do hlavní Pražské ulice.

K poloze 25 by měl podle jižní strany Pražské ulice směřovat liniový zahluubený středověký objekt (příkop), dokumentovaný ve vzdálenosti asi 60 m východním směrem v poloze 17 u školy (č. p. 69; kap. 4.1.5; *obr. 3:17*). Dům č. p. 150 u polohy 25 patří k řadě domkářských stavení dodatečně vřazených v 19. století mezi starší větší usedlosti. Při opravě domu na konci 80. let 20. století byla v lici severozápadní štítové zdi zachycena část středověkého pískovcového ostění okna s okosem, použitého druhotně do běžného zdiva domku (*Bernat – Bernatová 2001*).

Výzkumem bylo dno rýhy v délce 4 m sníženo až k povrchu podloží. Na řezu se pod povrchem chodníku ukázalo souvrství se čtyřmi dalšími komunikačními úrovněmi, většinou zpevněnými drobným štětem. Celé souvrství o mocnosti 0,64–0,85 m vznikalo podle nálezů až v průběhu novověku a industriálního období. Zatímco povrch chodníku před domem č. p. 150 se dosti výrazně svažuje k jihozápadu do klesající ulici Pod Farou, povrch podloží se pod chodníkem slabě skláněl k oběma koncům řezu.

Sklon podloží východním–jihovýchodním směrem by mohl představovat pokles k okraji pokračování předpokládaného příkopu, ale přímo do jeho okraje nebo výplně už rýha pro kabely rozhodně nezasáhla. Příkop se v Pražské ulici někde ve východním sousedství domu č. p. 150 pravděpodobně stáčí k jihozápadu pod zástavbu na jižní straně ulice, vyloučit nelze ani přerušení příkopu. Oběma možnostem by odpovídalo i zjištění v několik metrů vzdálené mikrosondě (poloha 26) před západní částí domu č. p. 68 (*obr. 2:26*). Ani tam nebyl totiž příkop zachycen.

Ze slabé vrstvy červenohnědé jílovitopísčité hlíny s uhlíky na povrchu podloží pod nejstarším štětováním byly kromě novověkých nálezů zachyceny v poloze 25 před domem č. p. 150 také ojedinělé zlomky středověké keramiky (č. př. 100/98-108, 109).

4.1.11. Nálezová poloha 27

V chodníku při jižní straně Pražské ulice, mezi polohou 17 u školy (*obr. 2:17; 3:17*) na východní straně a polohou 26 (*obr. 2:26*) na opačné západní straně, byla do dna rýhy (hl. 0,50 m) pro telefonní kabely vyhloubena před domkem č. p. 121 (poloha 27; *obr. 2:27; 3:27*) v šířce dna rýhy (0,30 m) mikrosonda v délce 1 m. Účelem mikrosondy bylo ověřit předpokládané západní pokračování středověkého příkopu. Podobně jako u domu č. p. 150 v poloze 25 vzniklo stavební místo domu č. p. 121 dodatečně na počátku 19. století vložení mezi usedlosti č. p. 68 a 69 (dnes škola). Uliční čára přestavěného domu č. p. 121 je až doposud stejná jako na situaci tzv. Císařského otisku stabilního katastru z roku 1841, takže ani původní dům do prostoru mikrosondy v poloze 27 nezasahoval.

Hloubení mikrosondy se pro malou šířku rýhy zastavilo na úrovni 1,08–1,15 m pod povrchem chodníku (dle jeho sklonu), aniž bylo dosaženo podloží. Pod konstrukčními vrstvami chodníku ukázal řez dokumentovaný v jižní stěně sondy (*obr. 4:27*) sled devíti vrstev se slabým sklonem k západu. Blok tří horních vrstev (3, 5, 7) oddělených slabšími vrstvami (4, 6, 8) sahal do hloubky 0,54–0,56 m a obsahoval maltu (vrstva 4) a zlomky stavební keramiky (vrstvy 3, 7). Podle keramických nálezů vznikla tato horní část souvrství v průběhu novověku a industriálního období. Ve třech stratigraficky starších vrstvách (9–11), z nichž nejnižše položená (vrstva 11) sahal pod úroveň dna sondy, se už stavební keramika nevyskytovala. Z vrstvy 10 pochází sice ojedinělý zlomek novověké keramiky (pokud nejde o intruzi), zároveň ale z vrstev 10 a 11 byly získány vzorky keramiky pozdního středověku (č. př. 100/98-113, 115). Nejméně vrstva 11 v poloze 27 by tak mohla být už součástí středověké výplně příkopu. V sousední poloze 26 (*obr. 2:26*), vzdálené od polohy 27 jen 15 m směrem k západu, nebyl příkop zachycen. To znamená, že se příkop mezi polohami 26 a 27 buď stáčí pod zástavbu na jižní straně Pražské ulice nebo začíná někde před domem č. p. 68 možné přerušení příkopu.

4.2. Areál hradu

Výkopové práce na stavbě MTS se nevyhnuly ani areálu zaniklého hradu Skalice, ale dotkly se ho jen okrajově na západní, severní a jihovýchodní straně. Přímou přes hradní jádro v nejbližším okolí kostela sv. Jana Nepomuckého neprocházela žádná z tras rýh pro telefonní kabely (*obr. 2; 3*). Na severní straně probíhala rýha těsně podél sokolovny (č. p. 49), vestavěné pravděpodobně do příkopu pod severní stranou jádra hradu. Rýha v tomto úseku zasáhla do zvětralé skály jen na svém východním konci pod opěrnou zdí u vstupní části do sokolovny. Situaci v celém úseku rýhy nebylo možné pro její malou hloubku archeologicky spolehlivě posoudit. Podobně tomu bylo i v kontrolovaných částech rýh na severozápadním a západním obvodu hradního jádra, kde se na trasách výkopů zřetelně ukazovaly jen recentní zásahy nebo uloženy a v některých úsecích pak zvětralé skalní podloží těsně pod povrchem terénu. Žádné intaktní zděné hradní konstrukce nebyly pozorovány. Pouze v rýze na jihovýchodním okraji areálu byly na dvou místech (polohy 12, 13; *obr. 2:12,13; 3:12,13*) zachyceny střepy pozdně středověké keramiky (č. př. 100/98-11, 12).

4.2.1. Nálezová poloha 12

Na východní straně hradního areálu přecházela rýha pro telefonní kabely šikmo od severovýchodu k jihozápadu nápadně rovnou plošinu, jejíž povrch leží asi o 5 m níže než nejvyšší bod pahrbku hradního jádra s kostelem sv. Jana Nepomuckého. V době výzkumu vystupovalo místy až k povrchu plošiny skalní podloží, které ale zapadalo západním směrem do mělké terénní deprese nad předpokládaným zbytkem příkopu u paty svahu pod východní hradbou, na jejímž základu stojí východní stěna presbytáře kostela (*Podlaha 1907a*, *obr. 243, 244*).

Na trase mělké rýhy (max. hl. 0,5 m) přes plošinu bylo registrováno několik výkopů, podle obsahu většinou z industriálního období. Ve vzdálenosti 3,40 m severně od domu č. p. 163 (poloha 12; *obr. 2:12; 3:12*) pochází ze zbytku nedokumentovaného objektu, porušeného už dříve výkopem kanalizace, kromě kusu prejzu také zlomek pozdně středověké keramiky (č. př. 100/98-11).

4.2.2. Nálezová poloha 13

Od domu č. p. 163 v lokalitě Na Hradě (poloha 12) klesala rýha vyhloubená do cesty podél jihovýchodní hrany svahu na úroveň o něco níže položené terénní terasy pod jižní stranou hradního jádra. Terasa je snad pozůstatkem vnějšího obvodového opevnění hradu.

V místech, kde z hlavní trasy rýhy v cestě vycházela krátká mělká rýha pro přípojku k chalupě č. ev. 493 (zbořena 2009, na jejím místě novostavba), byla pod povrchem terénu registrována nedatovaná stavební destrukce obsahující kromě kamenů a malty také kusy mazanice. Ze sběru na výhozu materiálu na uvedeném místě (poloha 13; *obr. 2:13; 3:13*) pochází zlomek pozdně středověké keramiky (č. př. 100/98-12; kap. 5.1; *obr. 8:3*).

5. Movité nálezy

5.1. Keramika

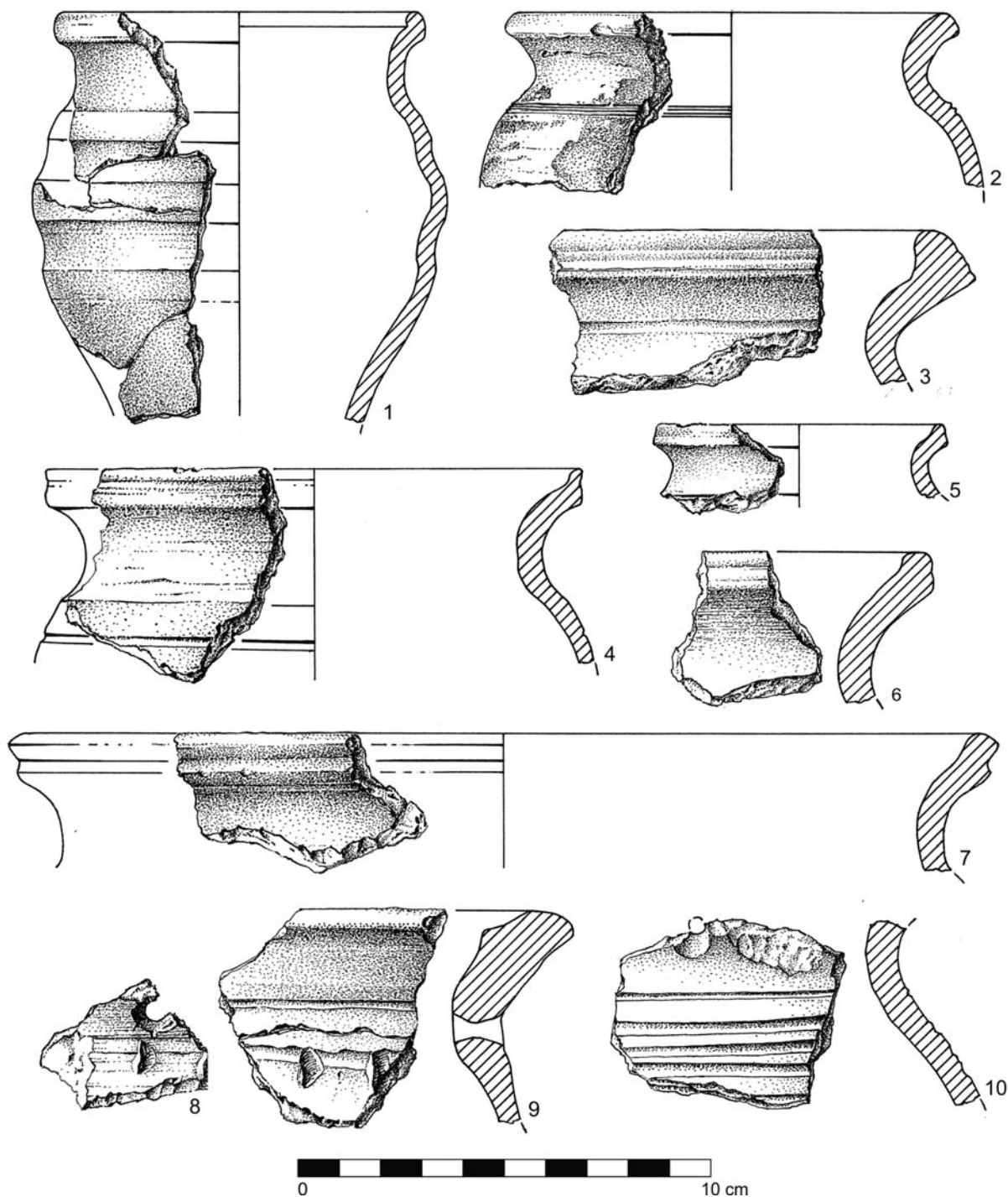
Archeologické nálezy z výzkumu na stavbě MTS ve Stříbrné Skalici byly po roce 2010 uloženy pod č. př. 100/98-1 až 100/98-122 (12 krabic) do depozitáře ÚAPPSC v Benátkách nad Jizerou. Na počátku roku 2023, při revizi souboru za účelem dokončení jeho zpracování, se v depozitáři nepodařilo zjistit lokaci krabice č. 1, obsahující asi třetinu zlomků keramických nádob z výzkumu. Rozbor středověké keramiky nebylo tak možné dokončit. V následujícím přehledu je čerpáno z dostupných záznamů a z původní grafické dokumentace z roku 1998.

Soubor keramiky obsahuje celkem 1040 zlomků nádob z širokého časového rozpětí vrcholného středověku až 19. století. Počet střepů středověkých nelze vyčísřit kvůli výše uvedené absenci části nálezového fondu. Středověkou keramikou z výzkumu bylo i tak možné rozdělit předběžně do celé řady keramických tříd.

1. Z hrncířských výrobků vycházejících ještě z tradičních postupů obtáčené raně středověké keramiky lze ze souboru vyčlenit třídu, která se vyznačuje poměrně hrubě ostřenou keramickou hmotou, po výpalu okrové, světle hnědé až světle hnědočervené barvy. V přihlazeném povrchu stěn se výrazně uplatňuje obsah jemné slídy. Na vnitřní straně stěn jsou široké rotační žlábků, které ale probíhají přes zvlněný, promačkávaný povrch. Horní partie nádob, okraje a hrdla i na vnitřní straně, jsou však dobře modelované při rotaci na kruhu. Tyto horní části jsou na rozdíl od stěn zejména u větších nádob nepřehlazené, s mírně drsným až slabě krupičkovitým povrchem, dna jsou podsýpaná. Třída se v souboru objevila ojedinele (zejména č. př. 100/98-61, 81) a je vázána na větší hrnce s malým vzhůru vytaženým okrajem (*obr. 5:6*) 13. století. Vyskytla se v zásypu zahloubeného sídlištního objektu v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19*), např. ve vrstvě 15 (*obr. 4:19*).

2. Další keramická třída, vyznačující se výrazným obsahem jemné slídy v poměrně jemné keramické hmotě nebo možná jen v povrchové vrstvě slídou obohaceného přetahu, má střep stejnoměrně světle okrové, někdy až narůžovělé barvy. V keramickém souboru se uvedená třída vyskytla výjimečně u malé nádoby (prům. ústí 9 cm), pravděpodobně poháru s pečlivou modelací přihlazeného povrchu, s malým vzhůru vytaženým okrajem, slabě vyčleněným hrdlem a se dvěma širšími oběžnými žlábků. Ty se projevují v křivce profilu stěny po způsobu prohýbání stěn na nádobách s vývalkovou šroubovicí (č. př. 100/98-78; *obr. 5:1*). Torzo této nádoby obsahovala vrstva 19 nad podlahou západní části zahloubeného sídlištního objektu v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19; 4:19*). Příkladem podobné nádoby, ale s řadou vrypů a bílým malováním, je např. nález ze zaniklého středověkého sídliště na nedaleké lokalitě Jevany-Dubina (*Klápště 1978, obr. 20:7*).

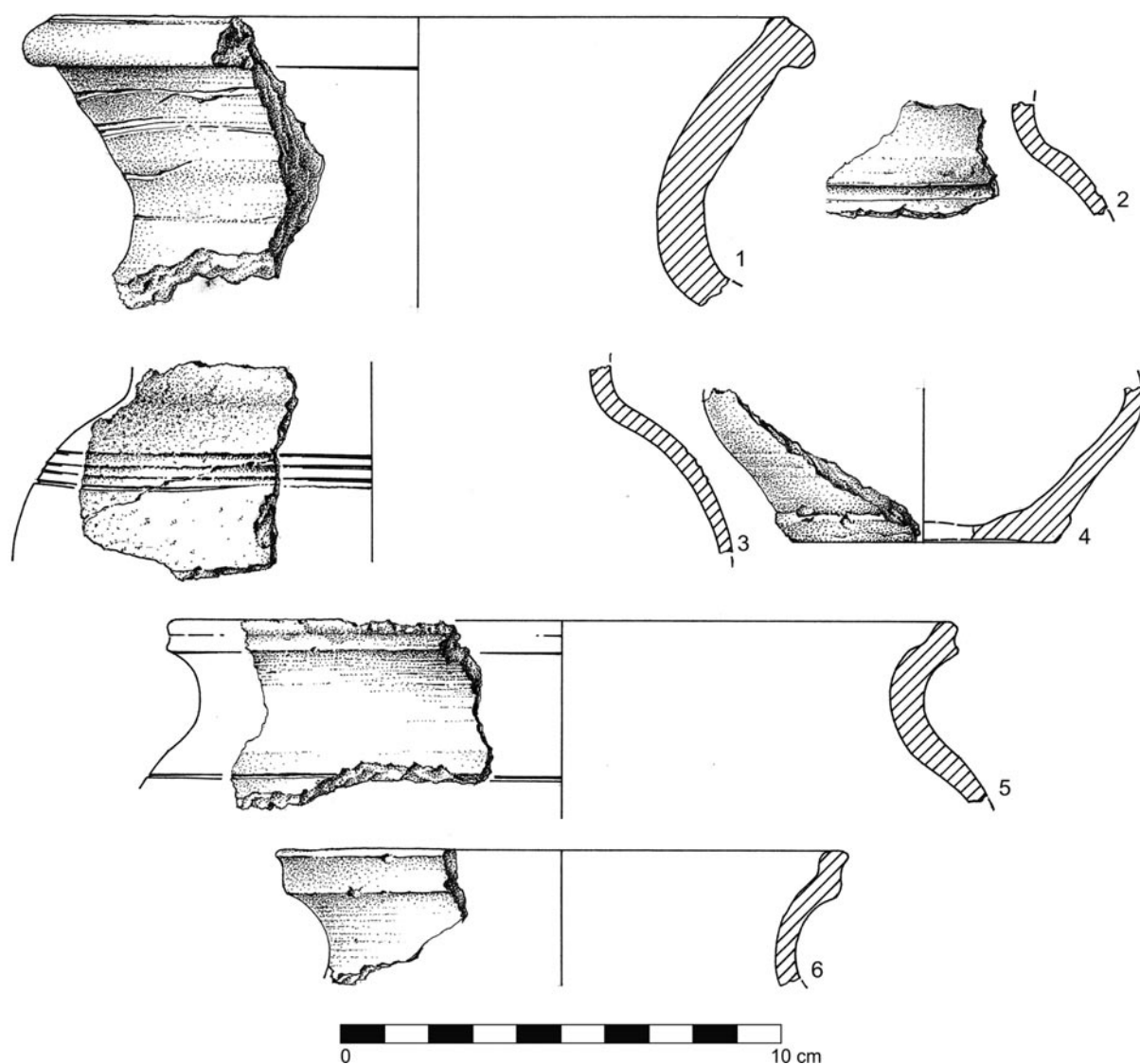
3. Jinou třídou s ostřenou keramickou hmotou a s jen nepatrným obsahem slídy mají další výrobky s pečlivě modelovanými, dotáčenými okraji. Na hrdlech a okrajích jsou i přes mírně krupičkovitou strukturu patrné pravidelné rotační rýžky. Zřejmě celý vnější povrch nádob, včetně podsýpaného dna a vnitřní strany hrdla, kryl původně slabý matný bělavý přetah. Popsaná třída se vyskytla nejméně ve třech exemplářích. Dvakrát (č. př. 100/98-57, 61) v zásypu zahloubeného sídlištního objektu v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19*), a to v podobě okraje hrnku s velmi malým vzhůru vytaženým zaobleným okrajem (č. př. 100/98/61; *obr. 5:5*) a hrnce se šroubovicovou rýhou a s protaženým okrajem vytvářejícím na vnitřní straně odsazení pro poklici (č. př. 100/98-57; *obr. 5:4*). Stejnou keramickou třídu představuje pak

Obr. 5. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. Záchraný výzkum na stavbě MTS v roce 1997. Středověký sídlištní objekt v poloze 19. Keramika. Podle původní dokumentace z roku 1998.

ještě zlomek dna s oběžnou plochou lištou po obvodu paty stěny malé nádoby (č. př. 100/98-95; *obr. 6:4*), z vrstvy 26 sídlištního objektu v poloze 20 (*obr. 2:20; 3:20; 4:20*). Keramika s bělavým přetahem nebo nádoby s bílým malováním (13. století) byla na Černokostelecku zaznamenána v souboru středověké keramiky z lokality Jevany-Dubina (*Klápště 1978, 452, obr. 19:20, 20:7*).

4. Další třídu reprezentují střepy keramiky pálené rovněž z ostřené hlíny, avšak s žádným nebo minimálním obsahem slídy, světle hnědé až tmavě hnědošedé barvy. Na vnější straně jsou přehlazené, mírně drsné, na vnitřní straně horní části s rotačními rýžkami, blíže ke dnu s mírně nerovným, zvlněným povrchem. Posaná třída je spojena s hrnci menšího i většího objemu i se zásobními nádobami velkých

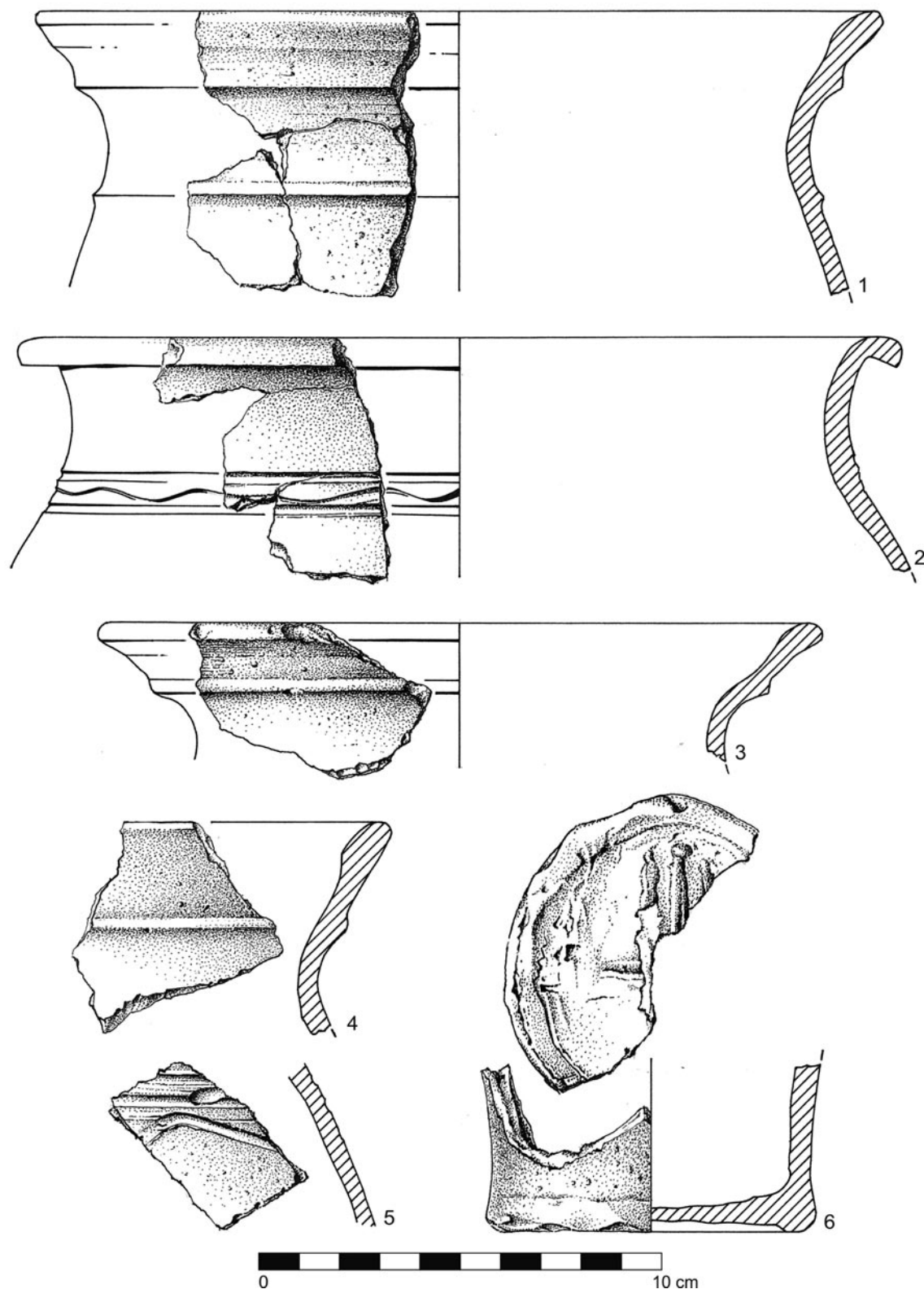

Obr. 6. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. Záchraný výzkum na stavbě MTS v roce 1997. 1–5 – středověký sídlištní objekt v poloze 20; 6 – poloha 9, sběr. Keramika. Podle původní dokumentace z roku 1998.

rozměrů. Malé hrnce mají jednoduše utvářený vykloněný okraj a pod plynule prožlabeným a jen slabě vyčleněným hrdlem úzký svazek šroubovicových rýh (č. př. 100/98-61; *obr. 5:2*). Doložená zásobnice (č. př. 100/98-61) této třídy má vyhnutý masivní okraj s vnitřním odsazením pro vložení poklice, pod hrdlem obíhá stěnu horizontální řada vrypů a ve zlomku stěny je reparační otvor (*obr. 5:8,9*).

Variantu výše popsané třídy mohou vyčlenit některé znaky zlomku velkého hrnce (č. př. 100/98-61), rovněž ze zásypu sídlištního objektu v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19; 4:19*), s vyhnutým okrajem, jehož masivní obvodové zesílení vytváří na vnitřní straně odsazení pro vložení poklice (*obr. 5:3*). V keramické hmotě hrnce je patrná příměs zrněk hornin bělavé barvy, slabě krupičkovitý povrch má světle hnědou až světle hnědošedou barvu. Hrdlo a okraj s rotačními žlábkami a rýžkami má dokonalou modelaci, na vnitřní straně jsou patrné i fazetové oběžné pásy stop hrncířského nástroje (čepele). Stejně technologii náleží také střepy (č. př. 100/98-97) z povrchu podlahové úpravy (báze vrstev 26, 27 / povrch vrstvy 28) zahluobeného sídlištního objektu v poloze 20 (*obr. 2:20; 3:20; 4:20*). V jednom případě to je fragment hrnce s malým vzhůru vytaženým okrajem (*obr. 6:5*), ve druhém případě okraj a nálevkovité hrdlo velké nádoby (*obr. 6:1*).

Spíše než k samotným technologiím výše popsaných keramických tříd (1.–4.), ale rozhodně k tvarové náplni a k utváření okrajových profilací lze najít přesné analogie v souborech keramiky z výzkumů zaniklého vesnického osídlení na Černokostecku, např. mezi nálezy z polohy Jevany-Dubina (*Klápště*

Obr. 7. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. Záchraný výzkum na stavbě MTS v roce 1997. Středověký příkop v poloze 17. Keramika. Podle původní dokumentace z roku 1998.

1978, obr. 20). Tato keramika byla při tehdejších výzkumech na lokalitách bez pevnějších chronologických opor řazena do spíše pokročilejší části 13. století.

5. V souboru ojediněle zastoupenou třídu středověké keramiky představuje okrajový zlomek hrnce (č. př. 100/98-5) ze sběru v poloze 9 (obr. 2:9; 3:9), zhotovený z ostřené keramické hlíny s velmi nízkým

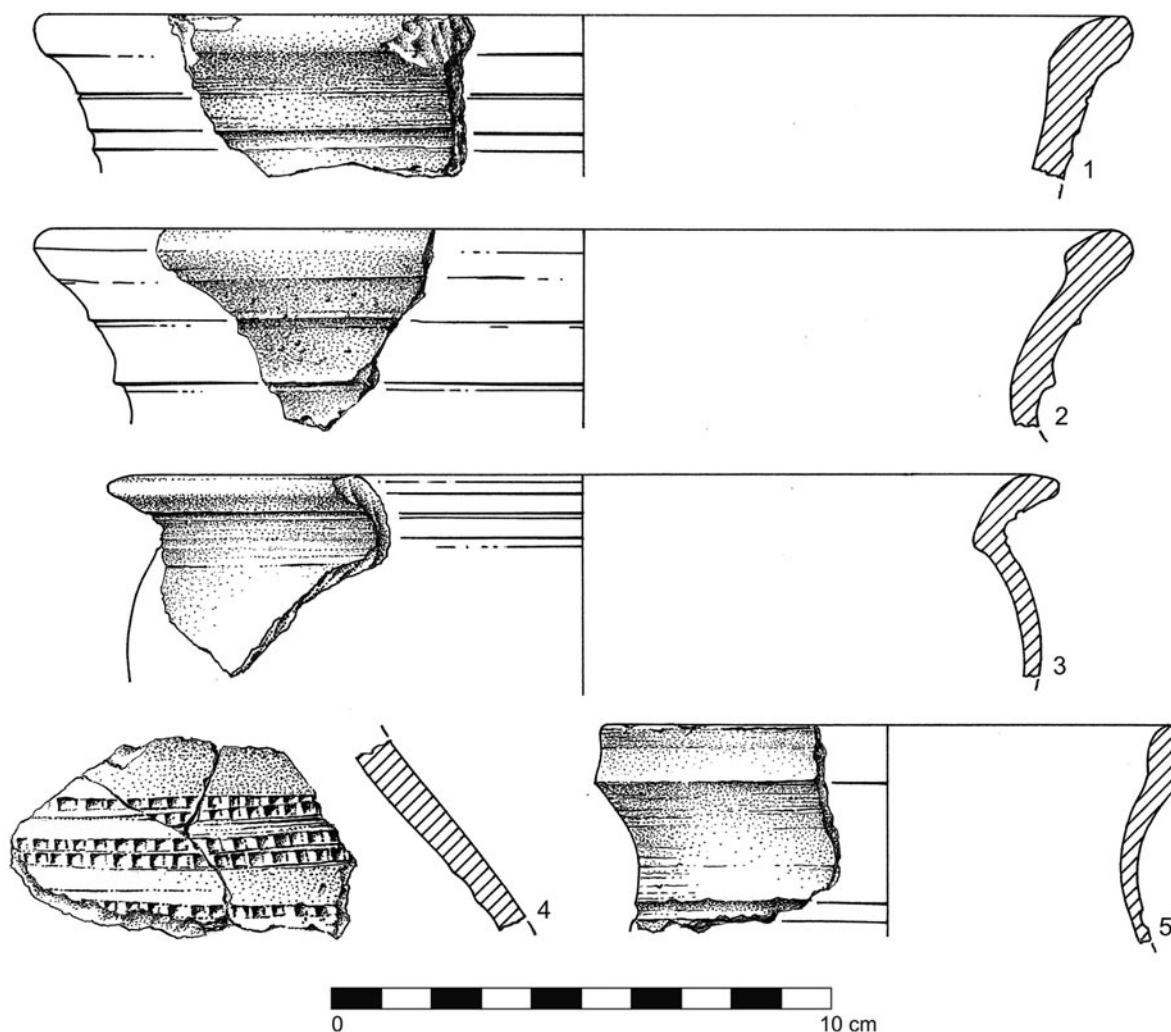
obsahem jemné slídy. Povrch střepu je mírně, ale hustě krupičkovitý, hnědé až tmavě hnědošedé barvy. Místy až hedvábný povrchový lesk může být v konkrétním případě způsoben organickým povlakem a používáním při ohřevu. Ústí hrnce obíhá malý vzhůru vytažený a prožlabený okraj s vnitřním odsazením nad prohnutým hrdlem (*obr. 6:6*).

6. Ve větším počtu zlomků je v souboru zastoupena třída vytáčené tenkostěnné keramiky z ostřené hlíny s většinou méně výrazným obsahem slídy. Výrobky mají dokonalou modelaci, na stěnách vně i uvnitř s mělkými rotačními žlábkami, při dnech uvnitř výraznějšími. Přes krupičkovitý povrch jsou patrné i hustě řazené rotační rýžky. Jádro střepu bývá někdy tmavě šedé, povrch se barevně u této třídy na lokalitě pohybuje v odstínech světle hnědých, šedohnědých i světle hnědošedých. Nakolik je velmi slabá šedá až tmavě šedá a někdy nesouvislá povrchová vrstva na některých střepech výrobním záměrem či nedostatkem, nebo důsledkem dalších procesů během užívání, případně způsobená až depozicí, je obtížné posoudit. To platí i pro někdy vyhlazený povrch okrajů a horní vnitřní části hrdel. Může to být jen doklad opotřebení delším užíváním nebo mícháním obsahu. Popsaná třída je v souboru vázaná téměř výhradně na spíše větší hrnce s okraji různých forem vyššího okruží. Nevydělená a slabě prohnutá hrdla hrnců odděluje někdy od těla úzká oběžná lišta (č. př. 100/98-45; *obr. 7:1*). V případě absence lišty bývá ve stejné poloze svazek mělce rytých šroubovicových rýh nebo stěnu zdobí jedna nebo více intervalových šroubovicových rýh. Mezi nimi nebo i přes ně probíhá spíše jen v ojedinělých případech jednoduchá rytá vlnovka, méně často i jiný horizontální oběžný dekor, např. řada vrypů (č. př. 100/98-47; *obr. 7:5*). Stejně keramické třídě náleží i zlomky jediného hrnce se slabě přehnutým okrajem, ale pod hrdlem opět s obvyklým svazkem šroubovicových rýh a rytou vlnovkou (č. př. 100/98-45; *obr. 7:2*). Téže třídě patří pak ještě fragment mísy s vyhnutým, slabě ovaleným okrajem a oběžnou rýhou pod ním (č. př. 100/98-53; *obr. 8:1*). Zlomky výše popsané a ve všech hlavních znacích značně standardizované vytáčené keramiky pocházejí kromě nestratifikovaných střepů výhradně z výplně příkopu (zejména z vrstev 16–18, 21, 27) v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17; 4:17*). Hrnčířské zboží této keramické třídy, řazené do 14. a do prvních desetiletí 15. století, se ve značných počtech vyskytuje kromě Prahy i v jejím východním a jihovýchodním okolí (*Durdík 1979, 269, 271*). Výrazně zastoupeno je v souborech z výzkumů několika hradních lokalit v Posázaví, v blízkosti Stříbrné Skalice např. v Hradových Střimelicích (*Durdík 1990*) nebo na hradě Čejchanově (zánik 1403–1404, *Durdík 1979, 251*), a to se srovnatelným spektrem okrajových profilací hrnců i s přesnými analogiemi jejich ryté výzdoby (*Durdík 1979, 263*). Různé formy okruží, vázané k popsané třídě, se běžně vyskytují také ve středověkém vesnickém prostředí regionu. Z výzkumu ve Štíhlících (*Smetánka 1961*) pocházejí fragmenty hrnců se stejnou profilací okrajů jako ve Stříbrné Skalici. Zařazeny byly k závěrečné fázi středověké keramiky (14. stol.) v rámci středověkého vesnického osídlení na Černokostelecku (*Klápště 1978, obr. 19:1*). Další početné analogie těchto okruží hrnců ve výrazně světlé výrobní řadě zaznamenaly také výzkumy ÚAPPSC (*Bernat 2017; týž 2018a; Bernat – Kukla 2022*) v centru Vyžlovky, která byla zřejmě jedním z produkčních center této keramiky (*Bernat – Kukla 2022a*).

Za variantu popsané třídy lze považovat střep hrnce, který svým tmavým vnějším povrchem, jinak stejně hmoty a struktury, může naznačovat záměr redukčního výpalu. Tento v souboru ojedinělý fragment stěny s dekorem v podobě nejméně čtyř oběžných radýlkových pásů (č. př. 100/98-50, 52; *obr. 8:4*) naznačuje vývojový trend pozdně středověké keramiky. Podobná i nastupující plně redukční keramika jiné třídy s radýlkovým dekorem (včetně písmenkového) se projevuje také v souboru keramických nálezů z již zmíněného nedalekého hradu Čejchanova před rokem 1404, a to vedle vytáčené oxidáčnické keramiky s rytou výzdobou (*Durdík 1979, 269, 271, obr. 11:162*).

Zlomky hrnce s radýlkovou výzdobou (*obr. 8:4*) se při výzkumu ve Stříbrné Skalici v roce 1997 vyskytly jedině ve vrstvě 25 výplně příkopu v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17; 4:17*).

7. Další pozdně středověkou keramickou třídu charakterizuje střep z přiostržené, ale celkově poměrně jemné keramické hmoty. Téměř hladký povrch má okrovou až světle šedohnědou barvu. Tuto třídu zastupuje v souboru nálezů ze Stříbrné Skalice jediný zlomek hrnce (č. př. 100/98-12) ze sběru v poloze 13 v areálu hradu (kap. 4.2.2; *obr. 2:13; 3:13*). Tělo hrnce má vysoko posazenou výduť a od hrdla, o málo menšího průměru než je maximální průměr výdutě, se ostře vyklání slabě zesílený jednoduchý zaoblený okraj s rovně seříznutou horní plochou. Spodní stranu okraje obíhá mělká rýha (*obr. 8:3*).

Obr. 8. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. Záchraný výzkum na stavbě MTS v roce 1997. 1, 2, 4 – středověký příkop v poloze 17; 5 – poloha 6, sběr. Keramika. Podle původní dokumentace z roku 1998.

8. Jednu z tříd středověké redukční keramiky představují v souboru fragmenty tenkostěnného hrnce (č. př. 100/98-92) z ostřené hlíny s menším obsahem velmi jemné slídy. Tmavě šedý „zakuřovaný“ povrch se i přes krupičkovitou strukturu vyznačuje hedvábným leskem. Horní část výdutě, přecházející plynule v prohnuté hrdlo, nese užší svazek šroubovicových rýh (*obr. 6:3*). Nález pochází z vrstvy 23 záspy zahloubeného objektu v poloze 20 (*obr. 2:20; 3:20; 4:20*).

9. Jinou třídu redukční keramiky zastupuje část dna a stěny nádoby ze spodku vrstvy 16 ve výplni příkopu v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17; 4:17*). Keramická hmota obsahuje menší množství ostřiva a minimálně jemné slídy. Střep je na lomu světle šedý, místy s tmavě šedým jádrem, krupičkovitý povrch má šedou až tmavě šedou barvu. Napojení stěn ke dnu je z vnější strany málo pečlivé, spodek dna má obvodovou lištu a nese reliéfně vystupující značku, z fragmentu neurčitelnou. Výjimečnost třídy v kontextu podtrhuje i tvar. Stěny se málo rozevírají a naznačují užší (prům. dna 8 cm) válcovitou formu pravděpodobně picí nádoby (*obr. 7:6*).

10. K redukční keramice z jemné keramické hmoty, vypálené do světle šedé barvy, patří ojedinělý zlomek jednoduchého okraje drobné nádoby s prohnutou stěnou. Pod okrajem je mělká rýha a druhotně provedený otvor – průvrt o minimálním průměru 0,4 cm. Malý zlomek ležel mimo kontext, ve výplni strouhy v poloze 21 (*obr. 2:21; 3:21*), společně se středověkou keramikou jiných tříd a s předměty z novověku a industriálního období.

11. Světle šedohnědý střep s menší příměsí zrněk hornin, s mírně krupičkovitým povrchem a s rotačními rýžkami patří fragmentu velkého tenkostěnného džbánu s okrajem ve formě nízkého prožla-

beného okruží (*obr. 8:5*). Patu vyššího slabě prohnutého hrdla obíhá rýha, vnitřní strana hrdla je nesusvisle hlazená. Třída patří závěru středověké produkce. Zlomek se nacházel společně s redukční novověkou keramikou a se zlomky pozdně gotických a raně novověkých kachlů ve vrstvě 15 v poloze 6 (kap. 4.1.1; *obr. 2:6; 3:6*).

Kromě hrnce, nejpočetnějšího tvaru zmiňovaného výše v popisu keramických tříd, se v souboru vrcholné a pozdně středověké keramiky z výzkumu ve Stříbrné Skalici vyskytují jen ojediněle zásobnice, džbán, lahev, pohár, mísa, poklice a kahan.

5.2. Kachle

Výzkum přinesl nálezy fragmentů kamnových kachlů různých typů a různého stáří. Zejména v polohách 6 a 20 (*obr. 2:6,20; 3:6,20*) v jihovýchodním koutě náměstí se v novověkých vrstvách a objektech vyskytovaly společně raně novověké a pozdně středověké kachle (2. pol. 15. stol.). Soubor značně fragmentarizovaných kachlů bude s dalšími nálezy kamnářské keramiky z pozdějších výzkumů na lokalitě zveřejněn jinde.

5.3. Mazanice

Soubor mazanic ze záchranného výzkumu čítá celkem 220 kusů o celkové hmotnosti 12,49 kg. Ze středověkých situací byla odebrána naprostá většina vzorků (183 ks). Nejvíce z nich (177 ks; 10,09 kg) pochází z výzkumu zahloubeného sídlištního objektu 13. stol. v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19; 4:19*; kap. 4.1.6) a šest vzorků středověké mazanice (0,29 kg) přinesl výzkum malé části zahloubeného objektu 13. stol. v poloze 20 (*obr. 2:20; 3:20; 4:20*; kap. 4.1.7). Množství mazanice obsahovalo též požárové souvrství registrované podél jižní strany náměstí (polohy 7–9; *obr. 2:7–9; obr. 3:7,9*). Souvrství, z něhož pochází 28 vzorků (2,36 kg) mazanice, není spolehlivě datováno do středověku, může být až novověké (kap. 4.1.2; 4.1.3). Zbývajících devět kusů mazanice (0,18 kg) bylo získáno ze situací novověkých nebo blíže nedatovatelných. Soubor mazanic nebyl po ukončení výzkumu pro předběžnou zprávu podrobně vyhodnocen.

Mazanici ze středověkého objektu v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19*) představují většinou malé až drobné, často amorfní zlomky. Pokud některé větší fragmenty nesou otisky dřeva, lze je považovat za vypálené omazy konstrukcí jinak nezachycené shořelé nadzemní stavby nad objektem nebo staveb v jeho bezprostředním okolí, zničených požárem (kap. 4.1.6).

Jiné skupině mazanice náleží zlomky (č. př. 100/98-93, 96) z výplně středověkého objektu v poloze 20 (*obr. 2:20; 3:20*). Mazanice má až sklovitě natavený povrch a jeden malý zlomek (č. př. 100/98-95) pochází z původně kruhovitě (trubkovitě?) tvaru nebo otvoru ve výmazu. Uvedené zlomky mazanice, vyzdvižené z vrstev s výrazným obsahem strusky (*obr. 4:20*; kap. 4.1.7), byly zřejmě součástí technologického zařízení na kovářské zpracování železa (Příloha 1).

V pozdně středověkých vrstvách výplně při vnější severní stěně příkopu (*obr. 4:17, Z profil*) v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17*) nebyla mazanice registrována.

5.4. Železné předměty

V souboru železných předmětů a zlomků získaných z poloh 6, 7, 14, 17, 19, 20, 21 (*obr. 2 a 3*) pocházejí ze středověkých kontextů pouze tři zlomky. V pozdně středověké výplni příkopu v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17; 4:17*) byla nalezena malá zploštělá tyčinka kónického tvaru (č. př. 100/98-45) a v sídlištním objektu 13. století v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19; 4:19*) jen dva železné předměty: malý zlomek plochého kování (č. př. 100/98-61) a fragment (č. př. 100/98-77) drobného předmětu s tulejkou (šipka?).

5.5. Struska

Ze situací středověkých a novověkých i sběrem na výhozech z výkopů byl během záchranného výzkumu shromážděn z poloh 6, 17, 20, 21 (*obr. 3:6,17,20,21*) soubor strusek o celkové hmotnosti 67,45 kg (z vrstev v polohách 6, 20, 21 celkem 61,17 kg; Příloha 1). Z toho vzorky o hmotnosti 2,18 kg (příloha 1; č. př. 100/98-46–52, 54, 55) pocházejí z pozdně středověkých vrstev výplně příkopu v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17; 4:17*) a další vzorky o hmotnosti 3,54 kg (Příloha 1; č. př. 100/98-92, 93, 95, 96) zejména z vrstev 24

a 26 s výrazným obsahem strusky v zahloubeném sídlištním objektu 13. století v poloze 20 (*obr. 2:20; 3:20; 4:20*).

Podle makroskopického posouzení provedeného po ukončení výzkumu v roce 1998 K. Nováčkem je struska ve výplni objektu v poloze 20 odpadem z kovářského zpracování železa. Strusky z šachtice – sondy v příkopu v poloze 17 by mohly být dokladem neželezné metalurgie, ale bez přírodovědných analýz není možné vyslovit přesnější závěr (Příloha 1).

5.6. Kameny

Ze záchranného výzkumu ve Stříbrné Skalici z roku 1997 pochází celkem 38 geologických vzorků z vrcholného středověku až novověku. Ze situací středověkých byla získána většina kamenů (32 ks), z toho je z pozdně středověkých vrstev výplně příkopu v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17*) 12 kusů a ze dvou sídlištních objektů 13. století celkem 18 kusů kamenů (17 ks z objektu v poloze 19 a 1 ks z objektu v poloze 20; *obr. 2:19,20; 3:19,20*). K makroskopickému posouzení byly poskytnuty všechny geologické vzorky. Z nich určeno je 34 (Příloha 4; *tab. 3*), zbývající čtyři kameny ze zahloubeného sídlištního objektu 13. století v poloze 19, přeměněné silným žářem (č. př. 100/98-68), byly posouzeny společně se vzorky strusek (Příloha 1).

V souboru převažují menší ostrohranné kusy pískovců, arkózových pískovců až arkóz (celkem 19 ks; Příloha 4; *tab. 3*), většinou červených odstínů z různých vrstev českobrodského permu (*Suk 1959*), který od severu zasahuje až pod náměstí ve Stříbrné Skalici. Jde tedy o jednu z místních hornin, používaných pro dobrou rozpojitelnost a opracovatelnost pro stavební účely od středověku, nejbližší už při výstavbě románského kostela sv. Jakuba Většího v nedaleké Rovné (*Hauserová 2013, 7*). Na žádném z hodnocených vzorků ze středověkých situací nejsou sice patrné žádné výrazné stopy přisekávání nebo jiného způsobu opracování, přesto byly pískovcové kameny zřejmě součástí nezachycených nadzemních konstrukcí středověké zástavby. Některé pískovce v zahloubeném sídlištním objektu 13. století v poloze 19 (*obr. 3:19; 4:19*) jsou opálené (vrstvy 8, 9; č. př. 100/98-61, 65; 5 ks; Příloha 4; *tab. 3*).

Valouny (č. př. 100/98-58, 61, 63, 72, 76, 79; 6 ks; Příloha 4; *tab. 3*) odebrané z výplně středověkého objektu v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19*) mohou pocházet z nejbližšího okolí, pravděpodobně z rozpadu slepencových vrstev permu. Získávány mohly být sběrem jako polní kámen a používány nejvíce asi v dlažbách. Při výzkumu byly valouny zachyceny *in situ* například ve skladbě novověkých dlažeb na náměstí v poloze 14 (*obr. 2:14*).

Ojedinelá přítomnost křemenných agregátů by nemusela být mezi hodnocenými vzorky (č. př. 100/98-63, 64; 2 ks; Příloha 4; *tab. 3*) náhodná, a to vzhledem k montánní minulosti lokality a k předpokladu možného dochování archeologických stop manipulace, depozice a úprav vytěžených rud i v prostoru městečka. Vzorek se struskovitými náteky (č. př. 100/98-63) z destrukce v sídlištním objektu v poloze 19 byl však žářem dotčen zřejmě nezáměrně při požáru objektu i s kameny jiných hornin opálených nebo až natavených (Příloha 1).

Zlomky žářem postiženého krystalického vápence (č. př. 100/98-92; 2 ks; Příloha 4; *tab. 3*) pocházejí z vrstvy 23 se struskou ve středověkém (13. stol.) zahloubeném objektu v poloze 20 (*obr. 2:20; 3:20; 4:20*; kap. 4.1.7). Struska z objektu byla vyhodnocena jako kovářská (Příloha 1). V minulosti povrchově těžené menší výchozy krystalického vápence jsou v nejbližším okolí městečka (kap. 2; 3).

5.7. Dřevo a rostlinné zbytky

Při záchranném výzkumu ve Stříbrné Skalici v roce 1997 bylo z archeologických situací získáno celkem 26 vzorků dřeva a stromové kůry. Všechny pocházejí výhradně ze sondy v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17*). Z nich 12 je z vrstev novověkého objektu v superpozici, zbývajících 14 vzorků (Příloha 2, vzorky č. 11–24; č. př. 100/98-45, 47, 50, 52) z pozdně středověkých vrstev 16, 17, 21, 25, 27 výplně příkopu (*obr. 4:17*). Z příkopu jde v osmi případech o vzorky dřeva, většinou o drobné ploché odštěpky nebo třísky se stopami po odseknutí (vzorky č. 12, 15, 17, 19, 21, 22), ale je mezi nimi i malý kus odsekuté větve (vzorek č. 23) a také kus špalíku s jedním koncem odsekaným a druhým ohořelým (vzorek č. 20). Ostatní vzorky z příkopu (č. 11, 13, 14, 16, 18, 24) jsou kusy stromové kůry, v jednom případě se stopou

řezání. Jak je patrné ze stručného popisu, nejedná se ani v jediném případě o zbytky či zlomky nástrojů ani o části dřevěných stavebních konstrukcí, ale o odpad. Dendrologická analýza určila všechny vzorky dřeva, vyhodnoceny nebyly vzorky kůry a zuhelnatělé dřevo (vzorek č. 25, novovek). Kousky drobného dřevěného odpadu z pozdně středověkých vrstev v příkopu pocházejí podle výsledku expertizy (Příloha 2; *tab. 1:12,15,17,19–23*) z běžných jehličnatých (4× jedle bělokorá, 1× borovice lesní) a listnatých dřevin (3× dub letní/zimní). Kromě dřeva byla z výplně příkopu vyzdvižena zatím neurčená pecka plodu a tráva nebo seno (kap. 4.1.5).

5.8. Zvířecí kosti

Ze záchranného výzkumu provedeného v roce 1997 ve Stříbrné Skalici pochází soubor 72 zlomků zvířecích kostí (č. př. 100/98-7, 10, 14, 17, 19, 20, 37, 40, 44, 46, 47, 50, 53, 58, 60, 61, 86, 89, 90, 91, 95, 100, 103, 117) a jeden zlomek kostěné střenky nože (č. př. 100/98-84, novovek).

Z celkového počtu patří ke středověkým kontextům 53 zlomků kostí (č. př. 100/98-40, 44, 46, 47, 50, 53, 58, 60, 61, 95). Nevelký rozsah souboru nebyl při zpracování v roce 1998 podnětem k podrobnější analýze. Osteologický rozbor (*Petříčková 1998*; zde Příloha 3; *tab. 2*) vyloučil ze středověkých kostí neurčitelné zlomky (15 ks) a u ostatních determinoval druh.

Ve všech případech se jednalo o kosti domácích zvířat. Z výplně sídlištního objektu 13. stol. v poloze 19 (*obr. 2:19; 3:19; 4:19*) bylo možné z 18 kostí určit 12 (č. př. 100/98-58, 60, 61: 6× tur d., 3× prase d., 3× ovce/koza). Z výplně podobně datovaného zahloubeného objektu v poloze 20 (*obr. 2:20; 3:20; 4:20*) je určen jeden zachycený zlomek (č. př. 100/98-95: 1× tur. d.). Z různých vrstev pozdně středověkého zásyvu příkopu v poloze 17 (*obr. 2:17; 3:17; 4:17*) je z celkem 16 kostí určených sedm (č. př. 100/98-40, 44, 46, 47, 50, 53: 1× tur. d., 1× prase d., 5× kuň d.). Přes nízký počet vzorků osteologického materiálu z výzkumu zaujme přítomnost koňských kostí v pozdně středověkém zásyvu příkopu proti jejich absenci ve dvou středověkých sídlištních objektech uvnitř městečka.

6. Závěr

Během záchranného výzkumu na stavbě telefonní sítě v roce 1997 se podařilo na trasách výkopů v historickém jádře Stříbrné Skalice registrovat v 29 polohách archeologické objekty nebo nálezy z vrcholného středověku až industriálního období (*obr. 2:1–29*). Na náměstí, v jeho okolí a v přilehlém areálu zaniklého hradu, byly na třinácti místech (*obr. 3:6,7,9,12–14,17,19,20,21,23,25,27*) zachyceny různé středověké situace nebo jen ojedinělé zlomky vrcholně a pozdně středověké keramiky.

V severním předpolí hradu, na západní straně náměstí při vyústění Hornické ulice (*obr. 2:19; 3:19*), se podařilo po prohloubení výkopu pro kabely dokumentovat celý profil středověkého zahloubeného sídlištního objektu (kap. 4.1.6; *obr. 4:19*). Podle rozměrů, míry zapuštění rovného dna rozděleného do dvou výškových stupňů a patrných podlahových úprav byl zachycený objekt pravděpodobně zahloubenou komorou středověkého domu zničeného požárem. V úzké rýze se neobjevily žádné stopy vertikálních ani horizontálních dřevěných konstrukčních prvků, ale stupeň v podlaze může být odrazem dvojdílné dispozice nebo vstupu z východní strany, z náměstí. Vzhledem k malému rozsahu výzkumu nelze pravouhlo zahloubenou stavbu v poloze 19 spolehlivě přiřadit k žádnému typu, resp. subtypu nebo variantě, jak je definoval např. P. Vařeka (*Vařeka 2002*, 254–255, *obr. 1*). Zahloubená stavba má orientaci přibližně podle světových stran, shodnou i s osami současné zástavby městečka. Na trasách výkopů v okolí nebyly zachyceny žádné stopy nadzemních stavebních konstrukcí předpokládaného středověkého domu, takže umístění zahloubené stavby v rámci domu nebo jeho parcely nelze přesněji určit. Dobu vzniku, existence a zániku zahloubené stavby v poloze 19 lze podle keramických nálezů (*obr. 5*) klást do 13. století.

Na protilehlé straně náměstí, v jeho jihovýchodním koutě (*obr. 2:20; 3:20*), bylo možné opět až po prohloubení rýhy pro kabely dokumentovat v úzkém řezu západní část středověkého zahloubeného objektu (kap. 4.1.7; *obr. 4:20*). Dno mělo sice mírný sklon k východu, ten ale vyrovnávala podlahová úprava (vrstva 28). Uvnitř objektu ani v jeho nejbližším okolí nebyly sice zjištěny žádné konstrukční prvky, přesto je objekt zachycený v poloze 20 velmi pravděpodobně pozůstatkem další zahloubené stavby v rámci výzkumem přesněji nevymezené parcely středověkého domu. Tento předpoklad pod-

poruje předběžně i zjištění torz podobných objektů v severním i jižním sousedství polohy 20 při malých a zatím nezpracovaných záchranných akcích ÚAPPSC po roce 1997. Na interpretaci objektu v poloze 20 zřejmě nemusí nic měnit ani struktura nálezů z jeho výplně, která obsahuje především značné množství kovářské strusky (Příloha 1) a ojediněle i specifické zlomky mazanice (kap. 5.3). Prostor samotné kovárny je třeba hledat spíše někde v těsném sousedství zahloubeného objektu v poloze 20, datovaného oproti objektu v poloze 19 jen nepočtenými keramickými nálezy (*obr. 6:1–5*) do 13. století.

Z hlediska prostorového vztahu dvou zachycených středověkých zahloubených sídlištních objektů/staveb v polohách 19 a 20, je možné uvažovat o jejich umístění na protilehlých stranách středověkého veřejného prostranství. Těto představě nahrává i negativní zjištění v rýze pro kabely, probíhající ve směru východ–západ přes náměstí. Na celé trase zasahující do podloží nebyly zachyceny vůbec žádné zahloubené středověké objekty, pouze v poloze 15 ve východním úseku výkopu před domem č. p. 43 (*obr. 2:15*) bylo registrováno zahloubení cesty směřující k jihu do ulice Ke Hradu. Předpoklad polohy původního veřejného prostoru – středověkého náměstí v jižní přibližně trojúhelníkovité části dnešního většího náměstí – zmínil už před lety K. Kuča (*Kuča 2008*, 142). Tato myšlenka je v zásadě správná, jak ale naznačují výsledky záchranného výzkum z roku 1997, neodráží nepravidelný půdorys jižní části dnešního náměstí rozsah ani tvar náměstí středověkého. Současný stav nevyrovnaných a nepřímých stavebních čar, zejména východní a jižní strany náměstí, je až výsledkem posunů čel domovních parcel do jejich hloubky v časovém rozpětí od pozdního středověku až do industriálního období. Při výzkumu to zřejmě dokládá situace v nálezových polohách 7–9 podél jižní strany náměstí před domy č. p. 77, 78 a 189, kde k napřímení a k posunu úseku stavební čáry jižní strany náměstí došlo zřejmě v důsledku požáru nejpozději asi před rokem 1771 (kap. 4.1.2; 4.1.3; *obr. 2:7–9*; 3:7,9). Proces zvětšování náměstí pokračoval i ve 20. století, jak je to patrné ze srovnání situace zástavby na tzv. Císařském otisku stabilního katastru z roku 1841 se současným stavem např. v jihovýchodním koutě náměstí. K přesunutí oplocení dovnitř domovní parcely zde došlo až po demolici novověkého domu č. p. 46 po polovině 20. století, což ukázal i výzkum na trase kabelu v poloze 6 (kap. 4.1.1; *obr. 2:6*; 3:6). U náměstí středověkého je třeba předpokládat spíše pravidelně vyměřený půdorys. Pokud se vrcholně středověké zahloubené stavby, zjištěné v polohách 19 a 20, nacházely v čelech parcel středověkých domů, pak by vzdálenost mezi oběma zahloubenými objekty určovala maximální rozměr středověkého náměstí ve směru východ–západ na přibližně 60 m.

Ve výkopech pro kabely na severní straně náměstí v poloze 14 před radnicí (kap. 4.1.4; *obr. 3:14*) a v šachtě protlaku v poloze 17 na rohu náměstí a Pražské ulice (*obr. 2:17*; 3:17) se projevilo silné souvrství novověkých a středověkých uloženin. Oba výkopy byly prohloubeny mikrosondami a v poloze 17 se pak podařilo zachytit krátký úsek severní stěny většího zahloubeného středověkého objektu, pravděpodobně příkopu (kap. 4.1.5; *obr. 4:17*). Pokračování příkopu opevnění městečka, dál k západu podél jižního okraje Pražské ulice, potvrdila zřejmě mikrosonda ve dně rýhy pro kabely v poloze 27 před domem č. p. 121 (kap. 4.1.11; *obr. 2:27*; 3:27). V hloubce 0,9 m zasahovala sonda v poloze 27 už do středověkých vrstev, pravděpodobně ve výplni příkopu (*obr. 4:27*). Zatím nezpracované pozdější malé záchranné výzkumy ÚAPPSC rovněž potvrzují hluboký objekt – příkop na linii mezi mikrosondami z roku 1997. O možném opevnění městečka uvažoval také K. Kuča, a to podle přibližně oválného tvaru historického jádra (*Kuča 2008*, 142). Podle výsledků záchranných archeologických výzkumů ohraničoval fortifikační příkop sídelní areál patrně jen na severní snadno přístupné straně. Přibližný průběh zaniklého příkopu skutečně asi prozrazuje i ve struktuře současné zástavby vyklenutá jižní strana ulic Pražské a K Radnici, zřejmě však s určitým přesahem do plochy příkopu (kap. 4.1.10; *obr. 2*; 3). Severní okraj příkopu v poloze 17 probíhá ve vzdálenosti asi 6 m od budovy školy (č. p. 69) a dosažená hloubka příkopu, ale nikoliv asi hloubka maximální, činila v poloze 17 (*obr. 2:17*; 3:17) od povrchu dnešního terénu 2,10 m (kap. 4.1.5; *obr. 4:17*). Šířku příkopu nebylo možné ani v jedné z mikrosond při výzkumu v roce 1997 zjistit, neznámá zůstává zatím i forma hrazení nebo opevnění nad příkopem. K výraznému zaplnění středověkého příkopu došlo podle skladby keramických nálezů (kap. 5.1; *obr. 7*; 8:1,2,4) ve 2. polovině 14. nebo nejpozději na počátku 15. století. Podnětem k neúdržbě a zasypávání příkopu mohly být následky válečné události zmiňované k rokům 1402 nebo 1403, při nichž byl hrad Skalice dobyt (*Durdík 2000*, 528). Přitom mohlo městečko přijít k podstatně větším škodám než samotný hrad.

Vznik Stříbrné Skalice jako hornického městečka bývá sice dáván do souvislosti s těžbou polymetalických, především stříbrných rud, ale založení se kladlo většinou do 14. století (*Kuča 2008*, 142). Středověké sídliště – městečko s opevněním na severní přístupové straně má však podle archeologických nálezů z výzkumu v roce 1997 svůj počátek ve 13. století, snad už před jeho polovinou. Nejpozději od 2. poloviny 14. století doplnil starší sídelní areál menší kamenný hrad (*Durdík 2000*, 528–529) v nejvyšší jižní části výšiny. Situace hradu a městečka v jeho severním předpolí vyčleňuje lokalitu výrazně z řady okolních středověkých vesnických sídlišť. Také forma, při výzkumu v roce 1997 zjištěné zahloubené části sídlištní stavby ze 13. století v poloze 19 na náměstí ve Stříbrné Skalici (kap. 4.1.6; *obr. 3:19; 4:19*), může nasvědčovat primárně neagrárním zájmům na založení sídliště a převážně i jiným než jen zemědělským činnostem jeho prvních obyvatel. Zřetelnějším dokladem řemeslnického zázemí pro městečko a jeho okolí je pak i nález středověkého zahloubeného objektu 13. století v poloze 20 na náměstí (kap. 4.1.7; *obr. 3:20; 4:20*) s doklady kovářského zpracování železa (Příloha 1). Odrazem pyrotechnologických úprav rud neželezných kovů v městečku nebo v jeho nejbližším okolí nejpozději od 14. století by mohly být strusky v pozdně středověké výplni příkopu v poloze 17 (kap. 4.1.5; *obr. 2:17; 4:17*), u nichž však dosud chybí strukturní analýzy (Příloha 1). Stříbrná Skalice při svém založení ve 13. století nepatřila nicméně k typu někdy i opevněných hornických sídlišť se zahloubenými stavbami, vznikajících přímo v areálech těžby (*Nováček 1994; Derner a kol. 2018*). Stopy hornické činnosti se nacházejí jižně a jihozápadně od městečka za Jevanským potokem (*Bernard 1965*, 184; *Velebil 1999*, 214; *Vařeka et al. 2003*), kam jsou také lokalizována mladší důlní díla novověkými písemnými prameny (*Mrvík 2022*). Svým umístěním, patrně i způsobem zástavby a opevněním měla Stříbrná Skalice asi nejbližší k vrcholně středověkým městečkům či sídlištím městského typu, zakládaným v členité krajině tradičně jako raně středověká hradní centra ve výšinných polohách. V českých zemích se podobných založení vyskytuje celá řada (*Velimský 1992*, Abb. 17:1–4), ale ke Stříbrné Skalici je zřejmě jednou z nejbližších archeologicky dobře poznávaných paralel tzv. Sekanka na soutoku Sázavy s Vltavou (*Richter 1982*).

Příloha 1

Posouzení archeometalurgického odpadu ze záchranného archeologického výzkumu na stavbě MTS ve Stříbrné Skalici v roce 1997

Karel Nováček

Nalezený archeometalurgický odpad (celkem 67,45 kg) lze na základě makroskopického posouzení rozdělit do dvou skupin:

1. Převážně amorfni zlomky, častěji i celé nebo části výhňových slitků typického plankonvexního profilu a okrouhlého půdorysu bez vhloubenin na horním povrchu. Objevila se rovněž spečená dvojice slitků. Průměr slitků se pohybuje nejčastěji kolem 13 cm, výška kolem 6 cm. Horní povrch bývá nejčastěji zvlněný, spodní výrazně členitý až „skulptační“, často s otisky písku. Na povrchu se zřetelně projevuje heterogenní skladba strusky, matné, limonitizované polohy se střídají s tmavě šedým až černým sklem, hojná je bílá (vápenatá?) inkrustace. Póry na lomu jsou velké, husté, zřetelné je velké množství příměsí (písek a úlomky hornin, uhliky). Specifická váha strusky je poměrně velká, magnetizovatelnost silná až slabá.

Heterogenní charakter taveniny, relativně vysoký obsah železa a typické morfologické znaky dovolují strusku této skupiny jednoznačně spojit s kovářským zpracováním železa. Pochází z raně novověkého odpadního souvrství zkoumaného v rámci nálezových poloh 6, 20 a 21 (celkem 61,17 kg) a rovněž z výplně sídlištního objektu 13. století tamtéž (poloha 20, celkem 3,54 kg).

2. Takřka výlučně amorfni, drobné zlomky poměrně lehké, sklovité strusky. Jedinou výjimkou je miniaturní nistějový slitek (?) o průměru 5,5 cm a výšce 3 cm. Povrch bývá nejčastěji členitý. Na některých zlomcích s náznakem fluidální stavby, matný, tmavě šedý až černý, s enklávami skleněné matrice šedohnědé až černé barvy, občas se zeleným nádechem, která tvoří základní složku strusky. Lom je husté, spíše drobně pórovitý, hojná je příměs drobných uhlíků a zrn bílé horniny (kalcit nebo tepelně přeměněný křemen, velikost zrn 0,5–10 mm). Na lomu i na povrchu jsou sporadicky patrné submikroskopické krystaly azuritu (?). Magnetizovatelnost strusky je nejčastěji slabá až nulová, ojediněle silná.

Pouhým makroskopickým posouzením nelze původ této skupiny jednoznačně stanovit, vzhledem k velké fragmentárnosti nelze důkladněji sledovat ani morfologická hlediska. Náznaky fluidální stavby strusky, poměrně nízký obsah železa a indicie výskytu minerálů mědi by tuto skupinu umožňovaly přisoudit neželezné metalurgii,

bez strukturních analýz však nelze vyslovit jednoznačný závěr. Struska této skupiny pochází ze střední části souvrství v šachtici na rohu náměstí a Pražské ulice (poloha 17, vrstvy 31, 25, 22, 21, 18, 17; celkem 2,18 kg), datované keramikou 2. poloviny 14. století s možným přesahem výše. Ojediněle se jeden zlomek objevil jako intruze v souboru kovářské strusky z polohy 21.

Kromě strusky pocházejí z výzkumu zlomky silně tepelně přeměněné horniny (sedimentární nebo metamorfované). Stupeň tepelné destrukce je u všech zlomků zonální, směrně orientovaný: průhledné sklo nazelenalého odstínu (povrch až 0,2 cm), kompaktní slinutá struktura šedé barvy, zlomy vyplněné černým sklem (0,2–3 až 4 cm). Chybí doklady rudních i průvodních minerálů, magnetizovatelnost nulová. Tento materiál byl nalezen pouze ve vrstvách nad podlahou sídlištního objektu ze 13. století v poloze 19 (0,55 kg). Vzhledem k tomu, že tento objekt patrně zanikl požárem, jedná se zřejmě o intenzivním žářem atakované zlomky z jeho kamenné konstrukce.

Příloha 2

Identifikace vzorků dřeva

Aleš Zeidler

V rámci spolupráce mezi Ústavem archeologické památkové péče středních Čech a Lesnickou fakultou ČZU Praha byla provedena identifikace vzorků dřeva ze záchranného archeologického výzkumu ve Stříbrné Skalici. Bylo předáno 27 položek, z toho 18 bylo dřevo (4 kusy byly větve), 8 kůra a jedna položka bylo zuhelnatělé dřevo. Jeden vzorek byl uložen v igelitovém sáčku a zvlhčen roztokem ajatinu, zbylé vzorky byly uloženy ve skleněných nádobách ve vodném roztoku ajatinu. Jednotlivé vzorky dřeva byly krájeny na mikrotomu na mikroskopické řezy. Pokud to stav dřeva umožňoval, byly provedeny všechny 3 možné řezy (transverzální, tangenciální a radiální). Z příslušných řezů byly vyhotoveny mikroskopické preparáty a následně určovány pod mikroskopem. Vzorek kůry a zuhelnatělé dřevo nebylo možno určit, z důvodu nedostatečně propracovaných metodik pro mikroskopické určování stromové kůry.

Výsledky expertizy jsou uvedeny v tabulce (tab. 1). V případě dřeviny dub se jedná o dub zimní nebo dub letní, jejichž anatomická stavba je podobná a nelze je mikroskopicky odlišit. V případě jedle stav dřeva umožňoval vyhotovit jen takové množství preparátů, které vykazovalo anatomické znaky jedle, ale nevyloučilo, že se může jednat i o jiné jehličnany.

č. vzorku	vzorek	dřevina	druh	poznámka
1	dřevo	jehličnatá	borovice lesní / <i>Pinus sylvestris</i> L./	
2	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
3	dřevo	listnatá	dub / <i>Quercus</i> sp./	x
4	dřevo	jehličnatá	borovice lesní / <i>Pinus sylvestris</i> L./	
5	kůra	neurčováno	neurčováno	
6	dřevo	jehličnatá	smrk ztepilý / <i>Picea abies</i> (L.) Karst./	
7	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
8	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
9a	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
9b	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
9c	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
10	kůra	neurčováno	neurčováno	
11	kůra	neurčováno	neurčováno	
12	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
13	kůra	neurčováno	neurčováno	
14	kůra	neurčováno	neurčováno	
15	dřevo	listnatá	dub / <i>Quercus</i> sp./	x
16	kůra	neurčováno	neurčováno	
17	dřevo	listnatá	dub / <i>Quercus</i> sp./	x
18	kůra	neurčováno	neurčováno	
19	dřevo	jehličnatá	borovice lesní / <i>Pinus sylvestris</i> L./	
20	dřevo	listnatá	dub / <i>Quercus</i> sp./	x
21	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
22	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
23	dřevo	jehličnatá	jedle bělokora / <i>Abies alba</i> Mill./	*
24	kůra	neurčováno	neurčováno	
25	zuhelnatělé dřevo	neurčováno	neurčováno	

Tab. 1. Záchranný výzkum na stavbě MTS ve Stříbrné Skalici v roce 1997. Vzorky dřeva č. 1–8, 9a, 9b, 9c, 10–24 z polohy 17; č. 25 z polohy 20. Vzorky č. 1–8, 9a–9c, 10 – mladší vrstva zásypu příkopu (pozdní středověk/novověk); č. 11–24 – pozdně středověké vrstvy zásypu příkopu. Poznámka: * – s největší pravděpodobností, x – jedná se o dub letní /*Quercus robur* L./ nebo dub zimní /*Q. petraea* (Matt.) Liebl./.

Příloha 3

Rozbor osteologického materiálu. Soubor zvířecích kostí ze Stříbrné Skalice

Jitka Petříčková

V roce 1997 byl prováděn archeologický výzkum při výstavbě MTS ve Stříbrné Skalici. V liniových průkopech byla nalezena četná souvrství od 13. století po současnost. Z některých vrstev se podařilo získat též kolekci zvířecích kostí. Nevelký rozsah souboru nedovoluje podrobnější analýzu získaných celků. Výsledky determinace přináší tabulka (tab. 2).

Příloha 4

Vzorky geologického materiálu z archeologického výzkumu ve Stříbrné Skalici 1997

Miroslav Štemprok

Výsledky makroskopického posouzení vzorků hornin (34 ks) z archeologických vrstev v intravilánu Stříbrné Skalice v řazení dle přírůstkových čísel výzkumu jsou uspořádány v tabulce (tab. 3). Vzorky hornin přeměněných silným žárem (4 ks) nebyly hodnoceny.

Prameny a literatura

- Anonymus 1940*: Stříbrná Skalice n. Sáz. (Č. Brod), Archiv zpráv ArÚ AV ČR, Praha, v. v. i., čj. 5395/1940.
- Anonymus 1940a*: Stříbrná Skalice (Č. Brod), Archiv zpráv ArÚ AV ČR, Praha, v. v. i., čj. 615/1940.
- Bernard, J. H. 1965*: Mineralogie polymetalických rudních žil ve Stříbrné Skalici a Hradových Strimelicích. Sborník geologických věd Ústředního ústavu geologického, řada TG, sv. 5, 183–204.
- Bernat, J. 2001*: 1407. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 1999, 302.
- Bernat, J. 2001a*: 1409. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 1999, 303.
- Bernat, J. 2001b*: 1411. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 1999, 303.
- Bernat, J. 2001c*: Záchraný archeologický výzkum a stavebně historický průzkum domu čp. 43 (st. p. č. 9) ve Stříbrné Skalici (okr. Kolín), ÚAPPSC čj. 254/2001. Archiv zpráv ArÚ AV ČR, Praha, v. v. i., čj. 1124/02.
- Bernat, J. 2003*: 1238. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 2000, 266.
- Bernat, J. 2003a*: 1207. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 2001, 271.
- Bernat, J. 2007*: 970.–972. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 2004, 228–229.
- Bernat, J. 2008*: 1036. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 2005, 262.
- Bernat, J. 2011*: 138. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v letech 2009 a 2010. Archeologie ve středních Čechách 15, 1188–1189.
- Bernat, J. 2013*: 1063. Stříbrná Skalice, okr. Kolín, Výzkumy v Čechách 2010, 253.
- Bernat, J. 2015*: 30. Kostelní Strimelice, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2014. Archeologie ve středních Čechách 19, 858–859.
- Bernat, J. 2015a*: 31. Kostelní Strimelice, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2014, Archeologie ve středních Čechách 19, 859.
- Bernat, J. 2015b*: 56. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2014. Archeologie ve středních Čechách 19, 865.
- Bernat, J. 2017*: 88. Vyžlovka, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2016. Archeologie ve středních Čechách 21, 924–925.

Tab. 3. Záchraný výzkum na stavbě MTS ve Stříbrné Skalici v roce 1997. Makroskopické určení druhů hornin. Vzorky č. př. 100/98-14, 20 – poloha 6, 100/98-21 – poloha 7; 100/98-46–48, 50, 51, 53, 54 – poloha 17 (příkop, 14. – poč. 15. stol.), 100/98-58, 60, 61, 63–65, 75, 76, 79 – poloha 19 (objekt 13. stol.), 100/98-92 – poloha 20 (objekt 13. stol.), 100/98-98, 103 – poloha 21.

Tab. 2. Záchraný výzkum na stavbě MTS ve Stříbrné Skalici v roce 1997. Determinace osteologického materiálu z výzkumu. Č. př. 100/98-7, 10, 14, 17, 19, 20 – poloha 6; 100/98-37 – poloha 14; 100/98-40 – poloha 17; 100/98-44, 46, 47, 50, 53 – poloha 17 (pozd. středověké vrstvy v příkopu) – poloha 17; 100/98-58, 60, 61 (síd. objekt 13. stol.) – poloha 19; 100/98-84, 86, 89–91 – poloha 20; 100/98-95 – poloha 20 (síd. objekt 13. stol.); 100/98-100, 103 – poloha 21; 100/98-117 – poloha 27.

Č. přír.	datování	tur. d.	prase d.	ovce/koza	kůň d.	neurč./ostatní
100/98-7	sběr	2				
100/98-10	novověk					1
100/98-14	novověk		1			
100/98-17	novověk 1		1	1		
100/98-19	novověk					1
100/98-20	pozd. středov.–nov. 1					Kočka 1
100/98-37	novověk					1
100/98-40	pozd. středověk	1				2
100/98-44	pozd. středověk				1	
100/98-46	pozd. středověk		1		2	2
100/98-47	pozd. středověk					4
100/98-50	pozd. středověk				1	1
100/98-53	pozd. středověk				1	
100/98-58	vrchol. středověk		1			
100/98-60	vrchol. středověk	1	1			1
100/98-61	vrchol. středověk	5	1	3		4
100/98-84	novověk					2
100/98-86	pozd. středov./nov.	3				4 (1 artef.)
100/98-89	novověk	1				
100/98-90	pozd. středov./nov.	6				9
100/98-91	pozd. středov./nov.					1
100/98-95	vrchol. středověk	1				
100/98-100	novověk		1			1
100/98-103	vrchol. středov.–novov.	2				
100/98-117	novověk–industrial				1	

Č. přír.	počet	tvar - druh
100/98-14	1	úlolek valounu načervenalého hrubozrnného permského pískovce
100/98-20	1	úlolek červenohnědého permského pískovce
100/98-21	1	úlolek červenohnědého permského pískovce
100/98-46	1	úlolek horniny krystalinika - hlubinné vyvřeliny nebo metamorfika, blízké dioritu
100/98-47	1	ústěp křemene z metamorfovaných hornin
100/98-48	1	úlolek drobnozrnného narůžovělého permského pískovce
100/98-50	1	úlolek jemnozrnného červenohnědého permského pískovce s výraznou vrstevnatostí
100/98-51	1	úlolek středně zrnitého hnědočerveného arkózovitého pískovce s limonitickými náteky
100/98-53	1	větší úlolek drobnozrnného červenohnědého permského arkózovitého pískovce
100/98-54	1	olámaný valoun drobnozrnného narůžovělého permského arkózovitého pískovce až arkózy
100/98-54	1	úlolek drobně zrnitého hnědavého pískovce
100/98-54	1	úlolek drobně zrnitého šedohnědého pískovce, místy s převahou křemenných zrn
100/98-58	1	valoun růžové barvy, arkóza nebo aplit
100/98-60	1	úlolek hrubozrnného pórovitého načervenalého pískovce
100/98-60	1	úlolek drobnozrnného šedohnědého pískovce
100/98-61	1	úlolek drobně zrnité narůžovělé arkózy s šedočernými, patrně opálenými plochami
100/98-61	1	půlený valoun narůžovělé barvy, ortorula
100/98-61	1	valoun narůžovělé barvy, hlubinná vyvřelina, ortorula; tm. skvrny na povrchu - pravděpodobně hmota organického původu
100/98-63	1	ústěp křem. agregátu s váp. krustou, drúz. dutiny s křem. krystalky, na lom. plochách ledvin. modrošedé náteky strusky?
100/98-63	1	půlený valoun, ortorula, hematitické náteky často podél puklinek
100/98-64	1	ústěp jemnozrnného bělavého až šed. agregátu křem. zrněk bez dutin, v jednom ús. tabulkovitě uzavřeny, poprask. žárem
100/98-65	4	úlomky červenohněd. arkózovitého pískovce s místy na lom. plochách s černošedými skvrnami, opálené
100/98-72	1	valoun z granitického materiálu, růžově hnědý, oj. hematitické skvrny
100/98-75	1	větší úlolek krystalického vápence s místními hematitickými povlaky, protínaný tenkými křemennými žilkami s hematitem
100/98-76	1	valoun, růžová ortorula, granitický materiál
100/98-79	1	zploštělý valoun s velkými živcovými proužky, usměrněný, patrně ortorula
100/98-92	2	úlomky patrně kryst. vápence s rovnoměrně rozmístěnými drob. zrnky zeleného štěpného minerálu, poprask. patrně žárem
100/98-98	1	úlolek jemnozrnného červenohnědého permského pískovce
100/98-103	2	úlomky pravděpodob. kryst. vápence s drob. zrnky zeleného minerálu, hojně křemen. žilky, oj. manganové náteky

- Bernat, J. 2018:* 68. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2017. *Archeologie ve středních Čechách* 22, 769–770.
- Bernat, J. 2018a:* 79. Vyžlovka, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2017. *Archeologie ve středních Čechách* 22, 772.
- Bernat, J. 2022:* 66. Stříbrná Skalice, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2021. *Archeologie ve středních Čechách* 26, 575.
- Bernat, J. – Bernatová, V. 2001:* 1408. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. *Výzkumy v Čechách* 1999, 302–303.
- Bernat, J. – Kukla, M. 2022:* 92. Vyžlovka, okr. Praha-východ. In: M. Lutovský a kol., Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2021. *Archeologie ve středních Čechách* 26, 584.
- Bernat, J. – Kukla, M. 2022a:* Středověké sídlištní situace v historickém jádře Vyžlovky. In: *Archeologické výzkumy v Čechách 2021. Sborník referátů z informačního kolokvia. Zprávy České archeologické společnosti – Supplement* 122. Praha, 28–30.
- Bernat, J. – Štědra, M. 2004:* Starší středověké osídlení u přechodu přes Sázavu mezi Stříbrnou Skalicí a Samechovem. *Archeologie ve středních Čechách* 8, 605–619.
- Bernat, J. – Štědra, M. 2005:* Posázavská hradiště – nové nálezy a poznatky. *Archeologie ve středních Čechách* 9, 197–225.
- Borkovský, I. 1946:* Zpráva o výzkumu v kostele sv. Jakuba na Rovné u Stříbrné Skalice, konaném v měsíci září 1946 Státním archeologickým ústavem. *Archiv zpráv ArÚ AV ČR, Praha, v. v. i., čj. 5670/46.*
- Brůha, F. 1935:* Dějiny Stříbrné Skalice. Stříbrná Skalice.
- Bubeník, J. 1972:* 222. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. *Výzkumy v Čechách* 1969, 152–154.
- Bufka, A. 1996:* Revír Stříbrná Skalice a jeho současný stav. *Krasová deprese* 3/96, 2–6.
- Burgert, P. – Přichystal, A. – Davidová T. 2020:* Nový výzkum pravěkých těžebních polí na Bílém kameni u Sázavy, okr. Benešov. *Archeologické rozhledy* 72, 349–378.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003:* *Encyklopedie hradišť v Čechách.* Praha.
- Demek, J. ed. a kol. 1987:* *Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny.* Praha.
- Derner, K. a kol. 2018:* Hornické sídliště na Kreamsigeru. In: K. Derner a kol., *Středověké hornictví a hutnictví na Přisečnicku ve středním Krušnohoří. Veröffentlichungen des Landesamtes für Archäologie Sachsen, Band 86, ArchoMontan 5.* Dresden, 217–329.
- Dobeš, M. 2019:* Mapa 9. Hradiště v eneolitu. In: V. Salač (ed.) a kol., *Atlas pravěkých a raně středověkých hradišť v Čechách.* Praha – Schleswig, 36–37.
- Dobeš, M. 2019a:* Mapa 10. Jistá a nejistá eneolitická hradiště. In: V. Salač (ed.) a kol., *Atlas pravěkých a raně středověkých hradišť v Čechách.* Praha – Schleswig, 38–39.
- Durdík, T. 1976:* Nástin vývoje hradů na Podblanicku a v dolním Posázaví. *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 17, 117–137.
- Durdík, T. 1979:* Povrchový průzkum a zjišťovací výzkum hradu Čejchanova. *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 20, 251–272.
- Durdík, T. 1987:* 47. Stříbrná Skalice hrad, okr. Kolín. *Výzkumy v Čechách* 1984–1985, 199–200.
- Durdík, T. 1990:* Povrchový průzkum hradu v Hradových Střimelicích. *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 30/2, 133–151.
- Durdík, T. 1995:* 1776. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. *Výzkumy v Čechách* 1990/2, 339.
- Durdík, T. 1998:* Hrady v okolí Sázavy nad Sázavou. *Sázavsko, sborník* 5, 4–26.
- Durdík, T. 2000:* *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dotisk 2. vydání.* Praha.
- Haasová-Jelínková, M. ed. 1952:* *Berní rula 18. Kraj Kouřimský. Díl 1.* Praha.
- Hauserová, M. 2013:* Vývoj stavby a jejího poznání. In: M. Hauserová – T. Kocourek – Š. Svoboda – M. Šmied, *Kostel sv. Jakuba Většího v Rovné u Stříbrné Skalice.* Stříbrná Skalice.
- Havrda, J. – Zavřel, J. 2008:* Pozůstatky raně středověkého metalurgického pracoviště v areálu Klementina na Starém Městě pražském. *Archaeologica Pragensia* 19, 333–357.
- Hendrychová, S. 2010:* Zaniklá osada Přibyslavice. *Sázavsko, sborník* 14, 30–35.
- Chalupa, A. ed. a kol. 1966:* *Tereziánský katastr český 2. Rustikál. K–Ž. Edice berních katastrů českých, moravských a slezských 3.* Praha.
- Charvátová, K. – Spurný, V. – Venclová, N. 1992:* *Nálezové zprávy StaÚ 1919–1952.* Praha.
- Klápště, J. 1978:* Středověké osídlení Černokostelecka. *Památky archeologické* 69, 423–475.

- Kneidl, P. 1985:* Stříbrná Skalice. Z minulosti a přítomnosti. Stříbrná Skalice.
- Králová, J. – Šreinová, B. – Schweigstillová, J. – Šrein, V. 2017:* Výzkum strusek a geologických vzorků z archeologického nálezu v Kostelních Střimelicích. Bulletin Mineralogie Petrologie 25, 183–190.
- Kuča, K. 2008:* Městečka a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. VII. díl. Str–U. Praha.
- Kudrnáč, J. 1962:* Stříbrná Skalice. Archiv zpráv ArÚ AV ČR, Praha, v. v. i., čj. 7123/62.
- Libal, D. 1983:* Stříbrná Skalice. Radnice. Stavebně historický průzkum SÚRPMO Praha.
- Mazač, Z. – Tvrđík, R. 1999:* Nové archeologické výzkumy kolínského muzea v roce 1998. Středočeský vlastivědný sborník 17, 79–85.
- Merhautová, A. 1971:* Raně středověká architektura v Čechách. Praha.
- Mikyška, R. a kol. 1969:* Geobotanická mapa ČSSR, list Tábor. Praha.
- Miškovský, J. b. d.:* Opis urbáře černokosteleckého panství z roku 1677. Fond Miškovský Jozef, SOKA Kolín, bez inv. č.
- Mrvík, V. J. 2022:* Snahy (nejen) knížecího rodu Lichtenštejnů o těžbu stříbra ve Stříbrné Skalici. Studie a zprávy, Historický sborník pražského okolí 10/2, 67–97 a příl.
- Nováček, K. 1994:* Hornická sídliště – příspěvek ke studiu neagrárního osídlení. Mediaevalia Archaeologica Boemica 1993. Památky archeologické – Supplementum 2, 158–170.
- Petřičková, J. 1998:* Zpráva o rozboru osteologického materiálu. Lokalita: Stříbrná Skalice, okr. Kolín, ÚAPPŠČ čj. 519/98. Archiv zpráv ArÚ AV ČR, Praha, v. v. i., čj. 5162/98.
- Pič, J. L. 1909:* Starožitnosti země České. Díl III. Čechy za doby knížecí. Sv. 1. Část archaeologická. Praha.
- Podlaha, A. 1907:* Posvátná místa Království českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů, jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v Království českém. Řada první: Arcidieceze pražská. Díl. I. Vikariáty: Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký. Praha.
- Podlaha, A. 1907a:* Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do XIX. století. XXIV. Politický okres českobrodský. Praha.
- Poche, E. red. a kol. 1980:* Umělecké památky Čech 3. P/Š. Praha.
- Quitt, E. 1971:* Klimatické oblasti Československa. Studia Geographica 16. Brno.
- Richter, M. 1982:* Hradištko u Davle. Městečko ostrovského kláštera. Praha.
- Roubík, F. 1959:* Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha.
- Salač, V. 2019:* Mapy 47–55. Hradiště v Čechách – zobrazení ve větším měřítku. In: M. Salač (ed.) a kol., Atlas pravěkých a raně středověkých hradišť v Čechách. Praha – Schleswig, 102–111.
- Smetánka, Z. 1961:* Záchraný výzkum ve Štíhlicích u Českého Brodu. Archeologické rozhledy 13, 264–267.
- Suk, M. 1959:* Přehled geologických poměrů okresu Český Brod. Vlastivědný sborník Českobrodsko 2, 3–8, příloha.
- Tuček, K. 1970:* Naleziště českých nerostů a jejich literatura 1951–1965. Praha.
- Turek, R. 1970:* Příspěvky k historické topografii středního Posázaví. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 11, 116–176.
- Vařeka, P. 2002:* Zahloubené stavby v českých městech vrcholného středověku – zemnice nebo suterény nenalezených nadzemních domů? In: E. Neustupný (red.), Archeologie nenalezaného. Sborník přátel, kolegů a žáků k životnímu jubileu Slavomila Vencla. Plzeň – Praha, 252–285.
- Vařeka, P. – Bernat, J. – Nováček, K. – Neustupný, Z. 2003:* 1203. Stříbrná Skalice, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 2001, 270–271.
- Velebil, D. 1999:* Polymetalický rudní revír Stříbrná Skalice – Hradové a Kostelní Střimelice. Minerál 7/3, 214–220.
- Velímský, T. 1992:* Zur Problematik der Stadtgründung des 13. Jahrhunderts in Kynšperk nad Ohří (Königsberg). Památky archeologické 83, 105–148.
- Vlček, V. ed. a kol. 1984:* Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže. Praha.
- Vysloužilová, M. 2006:* Stříbrná Skalice. Hradové Střimelice. Kostelní Střimelice. Hradec. Praha.
- Wurm, V. 1957:* O skalickém dolování. Vlastivědný sborník Českobrodsko 1, 67–73.

Stříbrná Skalice, Prague-East district: The first archaeological evidence of the town's medieval buildings and fortifications

In 1997, in connection with the expansion of the telephone network, the Institute of Archaeological Heritage Care of Central Bohemia carried out a rescue excavation in the historic core of Stříbrná Skalice. The town is located in a prominent elevated position. A small stone castle, whose foundation dates back to the 14th century, used to stand in its most elevated part, where a Baroque church was later built. In the northern, saddle-shaped lowered foreground of the castle area, the town's earliest buildings spread around the square (Figs. 2; 3). During the rescue excavation, it was possible to document parts of at least two sunken medieval features on the routes of the excavated trenches, in addition to modern era situations (Figs. 2:19,20; 3:19,20; 4:19,20). The features were interpreted as underground parts of 13th-century houses. A number of test-pits dug during the excavation (Fig. 2:14,17,26,27) reached modern era and medieval deposits. We also managed to expose a short section of the north wall of a larger sunken medieval feature (Fig. 3:17), presumably a ditch, in one of these test-pits (Fig. 2:17). Several still unprocessed, somewhat later rescue excavations really seem to confirm the existence of a fortification ditch which, from the 13th century onwards, used to enclose the settlement area on its easily accessible northern side. According to the discovered pottery, the ditch was probably significantly filled in as early as the 14th or early 15th centuries. The foundation of a fortified town in an elevated location may be related to the discovery of poly-metallic ore deposits in its vicinity.

English by *Jan Machula*

Fig. 1. Stříbrná Skalice, Prague-East district. Location of the site on a map of Bohemia.

Fig. 2. 1997 rescue excavation with all locations of archaeological finds dating from the High Middle Ages to the industrial period (1–29).

Fig. 3. 1997 rescue excavation. 6, 7, 9, 12, 14, 17, 19, 20, 21, 23, 25–27 – locations of medieval features or movable finds. 19, 20 – sunken 13th-century settlement features; 14, 17, 26, 27 – test-pits placed on the line of the fortification ditch.

Fig. 4. Locations 19, 20 – sunken 13th-century settlement features; locations 17, 26 and 27 – north wall and backfill of the medieval fortification ditch.

Fig. 5.–8. Selected medieval pottery.